

ту ҳам ай Муҳаммад (с), метавонӣ мардумро ба сӯи дини ростин, ки Ислом аст, ба воситаи Қуръон иршоду ҳидоят намоӣ. Албатта, ислом дини Аллоҳ аст, дар он ҳеҷ нодурустӣ дида намешавад. Ӯ таъоло чунин Зотест, ки соҳиби Замину осмонҳову он чӣ дар онҳост. Огоҳ бош, ки бозгашти тамоми корҳо ва ҳаллу фасли онҳо ба сӯи Аллоҳи ягона аст. Аллоҳ таъоло ҳамаи корҳоро байни бандагони Худ аз рӯи адли комил файсалаву ҳукм менамояд!

Хулоса, Қуръон сухани Парвардигори оламиён буда, дастури наҷотбахшу интиҳобшудаи ҳаёти инсон аст. Қуръон аз вартаи марги ҷаҳолат наҷотдиҳандаи инсон аст. Агар инсон дили худро барои ин дурру ганҷинаи бемонанд муҳайё созад, Қуръон нури ҳидоятро дар дили ӯ мекорад. Молик ибни Динор гуфтааст: «Эй аҳли Қуръон, имрӯз Қуръон дар дилҳои шумо чӣ корид?».

Поёни сураи “Шуро” ва лиллаҳил ҳамд.

Сураи «Зухруф» 43-юми Қуръон буда, дар Маккаи мукаррама нозил шуда аз 89 оят иборат аст

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим

«Зухруф» ном гирифтани ин сура, валлоҳу аълам, ба ин хотир аст, ки дар он бештар аз афроде ёфт мешавад, ки ба дунёи фонӣ ва хушиҳои он дил баста, охирату аҳволи онро аз ёд фаромӯш кардаанд. Як нишонаи имони комил ин аст, ки инсон бояд ба ҳубӣ дарк ва тасдиқ намояд, ки ин дунё ҷовидон нест, рӯзе он ба кулӣ аз миён хоҳад рафт. Одамӣ ҳам, ҷовидон дар он боқӣ наместонад ва рӯзе хоҳ ноҳоҳ онро тарк месозад. Аммо марг интиҳои зиндагӣ нест, балки он сарчашмаи ҳаёти нав аст, ки пас аз ҳисоб кардани дафтари амалҳои дунёӣ чӣ гуна будани он маълум мегардад. Яъне вобаста ба амалҳои дар дунё анҷомдода инсон метавонад саодат ё шақовати дунёи боқиро соҳиб шавад.

Дунё ва ҳам он чӣ дар дунёст, назди Аллоҳ таъоло арзише надорад. Аз ҳамин ҷост, ки аз неъматҳои он ба ҳар касе хоҳад, медиҳад, сарфи назар аз он, ки ӯ нақор аст ё бадкирдор. Аммо неъмату нақории охират ба ҳар кас муяссар намегардад. Онро Аллоҳ таъоло танҳо барои бандагони солеҳу парҳезкори Худ ваъда кардааст. Агар касе охирати боқиро сарфи назар намуда, дунёи фониро беҳтар медонаду ихтиёр мекунад, нишонаи тираақлии ӯст.

Ҳамчунин чанд масъалаи зерин дар ин сура мавриди баҳс қарор мегирад. Аввалан, ин сура маккӣ аст, чун дигар сураҳои дар Макка нозилшуда қабл аз ҳама атрофи ақидаи исломӣ, аз ҷумла имон ба ваҳдонияти Аллоҳ таъоло, фариштагону пайғамбарон, ба хосса ҳазрати Муҳаммади мустафо (с), вуқӯи рӯзи қиёмат ва зинда гардонидан баъд аз миронидан ҳарф мезанад. Дар сура аз нузули Қуръони маҷид ишора рафта, таъкид мегардад, ки он ба забони фасеҳу лаҳни гӯшнӣш чун як муъҷизаи доимӣ ва раднашаванда барои ҳазрати Муҳаммад (с), то ӯ (с) умуми мардумро ба сӯи саодати ҷовидона раҳнамоӣ намояд, фиристода шудааст.

Барои исботи қудрату ваҳдонияти Аллоҳ таъоло дар ин сура аз баъзе махлуқоти заминӣ осмонӣ ва табиати онҳо ва вобастагӣ мусаххар будани онҳо ба инсонҳо, ки бо иродаи Аллоҳ таъоло сурат гирифтааст, ёдовар мешавад.

Баъд аз он, дар бораи амали манфур ва ҷоҳилонии арабҳо, ки духтаронро зинда дар гӯр мекарданд, суҳан меравад. Дигар нишонаи ҷоҳилии онҳо ин буд, ки малоик (фариштаҳо)-ро духтарони Аллоҳ меғуфтанд. Бо омадани чанд оят дар ин сура шахсони аз роҳи ҳақ мунҳарифшударо ҳушдор медиҳад ва онҳоро мавриди ваъид қарор дода, кор бурдани ақли солимро иршод фармудааст.

Мушрикони бар ин ақидаанд, ки ҳазрати Иброҳим (а) ҳамдину ҳамфикру ҳамақидаи онҳост. Вобаста ба ин, дар ин сура ба таври кӯтоҳ мушаххас, бо овардани оёте чанд ёва ва беҳуда будани гумони онҳоро ботил мегардонад. Гуфта мешавад, ки ҳазрати Иброҳим (а) дар он миён ягона нафаре буд, ки одати бутпарастии ҳамаҷабилаҳои худро пайравӣ накард ва барои аз ҳама пош додани бутҳои бечони онҳо даст боло кард.

Баъди ин, мушрикони таҳти ваъиди шадид қарор мегиранд, зеро онҳо иддао доштанд, ки пайғамбарӣ на ба Муҳаммад (с), балки ба фарди сарватманд ва соҳиби мансаб воғузур мешуд. Бинобар ин ишора меравад, ки назди Аллоҳ таъоло мартабаи инсонҳо аз рӯи молу мансаб муайян намешавад, зеро дунё ва ҳама дороии он назди Аллоҳ таъоло ҳеҷ арзише надорад. Агар барои мақоми олий, дорой ва мансаб ба назар гирифта мешуд, пайғамбарӣ ҳаргиз ба Муҳаммад (с), ки ятим буданд, намерасид.

Баъди ҳалли масъалаҳои судманд, барои мустаҳкам сохтани имони бандагони муъмин, ки ташнаи шунидани қиссаҳои ибратбахши китоби осмонӣанд, қиссаи ҳазрати Мӯсо (а)-ро, ки саршор аз мубориза бо Фиръавни лаъин аст, тақдими онҳо мекунад.

Мисол овардани чунин қиссаҳои судбахш, барои ҳама шахсоне, ки мағрур бо дороию мансабашон шуда, шахсонеро, ки назди Аллоҳ таъоло арзандаанд, озору шиканча медиҳанд, ҳушдори қатъист. Эшон ҳамчун Фиръавни лаъин ва амсоли ӯ чи дар дунё ва чи дар охират, таҳти азоби шадид қарор мегиранд. Ба хосса ба он сарварони ҷоҳилони қабилаи Қурайш, ки нисбати Пайғамбар (с) беҳурматӣ зоҳир месохтанд, ҳушдор дода мешавад, ки сарнавишту анҷоми кори онҳо ба сарнавишти Фиръавни лаъин монанд хоҳад шуд.

Хатми сура аз рӯзи охират, аҳволи он, оқибати кори гунаҳкорон хабар медиҳад.

Ин буд назаре ба мундариҷаи сураи "Зухруф".

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

Ҳа, Мим. 1.

1. Ҳо, Мим. (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд медонад).

Ҳамчунон ки дар сураҳои пешин гузашт, инҳо ҳарфҳои ҷудогона буда, барои танбеҳи бандагон нозил шудаанд, ки онҳо лоҷарам пеши шарҳу маънидод кардани онҳо оқизӣ ва бечорагии худро иқрор мешаванд. Бо вуҷуди он ки ин ҳарфҳо ба инсонҳо маълум аст, наметавонанд муроди онҳоро тафсир созанд ва ба он монанд ояте рӯи қоғаз биёранд. Маънои онҳо назди Аллоҳ таъоло рӯшан аст. Бинобар ақидаи аҳли суннат вал- ҷамоъат ин гуна ҳарфҳо (оятҳо) аз ҷумлаи муташобихот (сир) ҳисоб мешаванд. (ниг. ба ояти 7-уми сураи «Оли Имрон»)

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ

Ва-л-китаби-л-мубин. 2.

2. Қасам ба Китоби ошкор.

Аллоҳ субҳонаху ва таъоло бо китоби зоҳиркунандаи ҳаққу ботил, ҷудокунандаи залолат ва ба сӯйи саодати дорайн

ҳидояткунандаи башар, яъне Қуръони азимушшаън қасам ёд намудааст.

Ояти зер, иншоаллоҳ, ҷавоби қасам аст:

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

Инна ҷаъалнāху Қур-āнан ъарабиййа-л лаъаллакум таъқилун. 3.

3. Ҳаройина, Мо ин китобро Қуръони арабизабон гардонидем, то шумо бифаҳмед.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾

Ва иннаҳу фӣ умми-л-китāби ладайнā ла ъалийюн ҳаким.4.

4. Ва ҳаройина, ин Китоб дар китоби асли (Лавҳу-л-маҳфуз)-е ки назди Мост, сабт аст, ҳаройина (ин китоб) баландқадру боҳикмат аст.

Албатта, савганд хӯрдани Аллоҳ таъоло барои шукӯҳу бузургии Қуръон кифоякунанда буд. Аммо барои тақвияти суханони худ, ояти номбурдари ҳамчун таъкид, ҷавоби қасам гардонида гуфт, ки албатта, Мо ин китобро барои шумо фаҳмою ба забони арабӣ нозил гардонидем, то шумо онро фаҳмед, аҳкоми онро дарк намоед, дар маънои он тадаббуру тафаккур кунед ва ин ҳақиқатро иқрор шавед, ки бо чунин тарзи баёну услуб ҳеҷ кас қодир нест монанд ба он китобе эҷод намояд. Яъне тамоми инсу чин ба ҳам биёянд ва тасмим бигиранд, то китобе чун Қуръон тартиб бидиҳанд, муваффақ нагарданд. Вақти он аст, ки шумо оқизию бечорагии худро иқрор ва изҳор кунед. Таъкиди дигар ин аст, ки Қуръон дар назди Аллоҳ таъоло дар Лавҳулмаҳфуз сабт буда, бешак, қадру шаъни олию бузург дорад. Инчунин назди фариштаҳои муқарраб шарафи Қуръон баён карда шуд. Бояд аҳли замин онро мушаррафу муаззам донанд.

Хулоса, бар хубиҳои Қуръон ҳуди Қуръон шоҳид аст. Далелҳои он аз ҳикмат ҳолӣ нест. Барои ислоҳи зиндагии дунё ва дарёфти некиҳои охираи беҳтарин ва олитарин ҳидоятро дар худ дорад. Ба овардани ҷа мисраи шоир қаноат мекунем: **"Офтоб омад далели Офтоб"**.

أَفَنضْرِبُ عَنْكُمْ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾

А-фа наърибу ъанкуму-з-зикра сафҳан аъ кунтум қавма-м мусрифин. 5.

5. Оё эърозкунон аз шумо ин Қуръонро, аз сабаби он, ки шумо қавми азҳадгузаранда ҳастед, боздорем?

Ин истифҳоми (саволи) инкорист. Яъне ай мушрикони ва ай кофирони, тақозои тақдири илоҳист, ки аз замони Одам (а) ин ҷониб Аллоҳ таъоло барои ҳидояти мардум пайғамбарон ва китобҳоро фиристодааст. Шумо, ки панду андарзи Қуръонро намехоҳед шунавед, мо ба хотири шумо шуда, насиҳат хонданро хотима бахшем? Магар ба шумо мавъиза нагӯем? Шумо, ки шунидани ҳарфи ҳақро намехоҳед гумон доред, ки мисли чаҳорпоён тақлифҳои шаръӣ ба шумо дахл надорад? Агар шумо чунин сират доред, пас шумо қавме ҳастед, ки дар содир кардани гуноҳу дурӯғ гуфтан ниҳоят аз ҳад гузаштед. Акнун мехоҳед, ё не, барои ҳидоят ёфтани мардум Мо ба василаи Қуръон шуморо низ, барои ҳуҷҷат шудан панду насиҳат хоҳем гуфт. Воҷиби шукргузорӣ ва бахти неки инсонҳост, ки аз шумии мушрикони Қуръони азимушшаън аз байн бардошта нашуд. Бо вучуди он ки баъзе аз мардум онро қабул надошту ҳанӯз ҳам надорад, Қуръон чун дастури зиндагӣ боқӣ хоҳад монд. Аллоҳ донотар аст.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾

Ва кам арсална мин-н набиййин фи-л-аввалин. 6.

6. Ва бар пешиниён пайгамбари бисёр фиристодем.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٧﴾

Ва mā яътиҳим-м мин-н набиййин иллā кāну бихи ястаҳзиун. 7.

7. Ва бар онҳо ҳеҷ пайгамбаре намеомад, магар ин ки ба ӯ истеҳзо мекарданд.

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَنْ مِثْلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

**Фа аҳлакнā ашадда минҳум батша-в ва мазō
маъалу-л-аввалӣн.8.**

8. Пас, аз он (қурайши)-ҳо дида, аз рӯйи қувват нерумандтар буданд, ҳалок кардем ва дар Қуръон достони аҷиби пешиниён гузашта зикр шуд.

Ин оятҳо, валлоҳу аълам, барои таскин ва рӯҳбаландсозии Расулуллоҳ (с) нозил шудаанд. Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), аз он чӣ (аламу изо) аз қавм бар ту мерасад, озурдаву ғамгин мабош, зеро барои қавмҳои гузашта ҳам, пайғамбарони бисёр фиристодем, онҳо ба пайғамбарони Мо чунин муомиларо пеш гирифта буданд. Яъне пайғамбаре набуд, ки аз қавмаш истиқболи гарм дида ва ранҷу азобу истехзои онҳоро начашида бошад. Онҳо нисбат ба мушрикони қабилаи Қурайш дар нерӯу тавоноӣ хеле боло ҳам буданд. Локин онҳо ба расулони мо изою алам расониданду аз тобеъияти онҳо рӯйгардон шуданд, пас онҳоро ба азобҳои гуногун ҷазо додем.

Аллоҳ таъоло дар чандин сураҳои Қуръон барои ҳушдор ва дарси ибрати бандагони худ қиссаҳои аҷиби ҳалокшудагони гузаштаро ба тафсил баён намудааст ва ин ҳама панду ҳикмат аст.

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُم مِّنْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ

الْعَلِيمُ

**Ва ла ин саалтаҳум-м ман халақа-с-самāwāти ва-л арзā
ла яқулунна халақахунна-л-Ъазīзу-л-Ъалīm. 9.**

9. Ва агар онҳоро бипурсӣ: «Осмонҳо ва Заминро кӣ офарид?». Албатта меғӯяд: «Онҳоро Ғолибу Доно офарид!».

Ай Муҳаммад (с), агар ин мушрикони суол кунӣ, ки осмонҳо ва Заминро ба ин шакли аҷиб кӣ офаридааст? Албатта, хоҳанд гуфт, ки Худованди воҳиду дар мулки худ ғолиб ва дар халқи махлуқоташ олим халқ кардааст.

Қуртабӣ меғӯяд: "Ин аҷиб аст, ки ба халқу эҷоди осмонҳо ва Замин ва ҷумла махлуқот аз сӯйи Аллоҳи ягона иқроранд, аммо чун ба ибодат мепардозанд, ғайри ӯро шарик доништа, ибодат мекунанд...".

Оятҳои зерин сифатҳои ҷалилии Аллоҳ таъолоро, ки бар қудрату ҳикмати ӯ таъоло далолат мекунанд, барои шахсони номбурда эзоҳ медиҳад.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ

تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾

**Ал-лази ҷаъала лакуму-л-аръа маҳда-в ва ҷаъала лакум
фуҳқа субула-л лаъаллакум таҳтадун. 10.**

**10. Ва (Ҷ) Зотест, ки барои шумо Заминро фарш гардонид ва дар
он барои шумо роҳҳо падид овард, то шояд шумо роҳ ёбед.**

Аллоҳ таъоло Зотест, ки ба қудрати хоси Худ ин махлуқи бузург, яъне Заминро барои бандагони Худ мусаххар (ром) гардонид. Онро мисли фарш густурда сохт, то бандагонаш болои он истиқомату фаъолият кунанд. Болои он роҳҳо муқаррар кард, то шояд инсонҳо ба василаи он роҳҳо корҳои дунявӣ ва ухравии худро анҷом бидиҳанд. Кифоя аст, ки бандаи соҳибхирад барои мушоҳидаи ин низоми аҷиб дидаи ҳақбинро во намояд ва назди даргоҳи илоҳӣ сари таслим ба сачда гузорад. Магар аҷиб нест, ки ҳарчанд Замин бо суръати муайян чарх мезанад, ҳеҷ чизро аз болои худ партоб намекунад? Ў дар итоати Офаридгори худ қарор дорад ва онро Аллоҳ таъоло барои зисти бандаҳои Худ мувофиқ гардонидааст. Ин ҳикмат барои инсонҳои ҳушманд як дарси ибрат аст, вале афсӯс...

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ

تُخْرِجُونَ ﴿١١﴾

**Ва-л-лази наззала мина-с-самъи маъам биқадарин фа
аншарна биҳи балдата-м майта. Казъалика тухрачун. 11.**

**11. Ва (Аллоҳ) Зотест, ки аз Осмон обро бо андоза фуруд овард,
пас, бо он Замини мурдаро зинда гардонидем, (аз қабрҳо)
ҳамчунин бароварда мешавед.**

Аллоҳ таъоло чунин Зоти тавоност, ки ба қудрати Худ барои ниёзи мардум бо миқдори муайян аз осмон оби раҳмат (борон)-ро фуру меоварад, то заминҳои мурдаю хушку беҳосил ва ба об муҳтоҷ аз нав зинда бигарданд ва гиёҳу набототро ба рӯ биёранд. Албатта, ин гуна низом барои фаҳми инсонҳои бохирад мисоли хуб аст. Аллоҳ таъоло дар давоми оят фармудааст, ки ба монанди

ин мурдагонро рӯзи Қиёмат аз қабрҳояшон аз нав зинда мегардонем.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا

تَرَكُبُونَ ﴿١٢﴾

**Ва-л-лазӣ халақа-л-азвāча куллаҳā ва чаъала лакум-м
мина-л-фулки ва-л-анъāми мā таркабӯн. 12.**

**12. Ва Аллоҳ Зоте аст, ки ҳама ҷуфтҳои мавҷудотро биёфарид
ва барои шумо аз киштиҳо ва чаҳорпоён он чӣ сохт, ки бар он
савор мешавед,**

لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ

وَتَقُولُوا سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

**Ли таставуъ ъалā ҷухӯриҳи ҷумма тазкуруъ ниъмата
Раббикум изаставайтум ъалайҳи ва тақулӯ субҳāна-л-
лазӣ сахҳара ланā ҳāзā ва мā куннā лаҳу муқринин. 13.**

**13. то бар пуштиҳои он баробар бинишинед, боз эҳсони
Парвардигори худро, вақто ки бар он савор шавед, ёд кунед ва
бигӯед: «Пок аст он Зоте, ки барои мо иро мусаххар сохт ва мо
ба он тавоно набудем,**

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

Ва иннā илā Раббинā ла мунқалибӯн. 14.

14. ва ҳаройина, мо ба сӯи Парвардигори худ бозгардандаем».

Аллоҳ таъоло бо қудрати комили Худ ҷамиъи синфи махлуқотро ҷуфт офарид. Ибни Аббос (р) мегӯяд: "Мурод аз ҷуфт ҷуфти навъ аст, ба мисли сиёҳ-сафед, ширин- талх, музаккар- муаннас, шаб-рӯз ва ғайра". Ҳамчунин ӯ таъоло барои бандагони Худ аз рӯи лутфу муҳаббат дар баҳр киштиҳо ва дар замин чаҳорпоёнро барои саворӣ ва анҷоми шуғли рӯзгор тобеъ гардонид.

Ибни Касир мегӯяд: "Аллоҳ таъоло ин чаҳорпоёнро ба ин хотир ба бандагони Худ рому мусаххар (тобеъ) гардонид, ки баъзеро барои корҳои худ истифода кунанд ва ғӯшти баъзеро ҳамчун ғизо тановул фармоянд". Дар давоми ин оят омада, ки то қарор бигиред бар заҳри (пушти) маркабҳо ва киштиҳо, яъне чун савори онҳо шудед ин неъматеро, ки Раббулҷалил ба шумо арзонӣ фармудааст, ёд кунед ва шукри онҳоро ба ҷо биёред. Вақто ки ба онҳо савор мешавед, ба забони худ ин мазмунро иқрор намоед: "Пок аст Аллоҳ, чунон Аллоҳе, ки мусаххару осон гардонид барои мо савор шудани ин маркабро. Мо қодир нестему тоқат надорем ба савор шудани ин маркаб, агар Аллоҳ таъоло барои мо онро мусаххар нагардонид. Албатта, мо ба сӯи Парвардигорамон баъди мавт бозгардандаем".

Он чӣ зикр шуд, тарцимаи дуъои савор шудани маркаб буд, ки асоси он оятҳои 13-ум ва 14-уми ҳамин сураанд. Хулоса, дуъои савор шудани маркаб ин аст: **"Субҳанал-лазӣ сахҳара ланā ҳāза ва мā куннā лаҳу муқринин. Ва иннā илā раббинā ламунқалибун"**.

Аз мазмуни оятҳои боло маълум шуд, ки мушрикон эътирофдоранд, ки холиқи заминро осмонҳо Парвардигори ягона аст. Аммо ояти зер камақлии онҳоро ва ғарқи дарёи ҷаҳолат шудани онҳоро ошкор месозад:

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

Ва ҷаъалӯ лаҳу мин ъибāдихи ҷуз-ā. Инна-л инсāна лакафӯру-м мубин. 15.

15. Ва барои Худо аз бандагонаш ҷузъ (авлод)-ро муқаррар карданд. Ҳаройина, одамӣ бисёр носипоси ошкор аст.

Мушрикон дар ҷаҳлу куфри худ то ҷое фурӯ рафтанд, ки мегуфтанд: "Фариштагон духтарони Худоанд", наъзузубиллоҳ, аз чунин ҷоҳилӣ! Дар ҳақиқат инсоне, ки бар ин ақида аст, куфри худро бисёр ошкоро зоҳир намудааст. Ё ниҳоят мункири ҳақ буда, дар ҷаҳолат аз ҳад гузаштааст ва Парвардигорро таҳқир намудааст.

أَمْ أَتَّخِذُ مِمَّا تَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُم بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾

Амиттаҳаза мим мā яхлуқу банāти-в ва асфāкум би-л-банин. 16.

16. Оё Аллоҳ аз махлуқоти Худ духтаронро ба фарзандӣ гирифт ва писаронро барои шумо баргузид?

Инсон ҷои он, ки шукри неъматҳои Худоро ба ҷо биёраду бишносад, сароҳатан, чизеро ба Аллоҳ нисбат медиҳад, ки асло ҳақи гуфтани чунин суханро надорад ва бо он худро мушрик месозад. Оё Худованд аз махлуқоти Худ духтаронро ихтиёр намуду барои шумо писаронро? Ҳаргиз чунин набудаасту нахоҳад шуд. Чунин ақида беҳуда аст. Оятҳои бисёре дар Қуръон дар бораи баёни сифатҳои хоси Аллоҳ таъоло омадааст. Дар байни онҳо чуноне мушриконе мегӯянд ин гуна сифат нест. Аллоҳ таъоло аз сифатҳои махлуқоти худ ба мисли хӯрдану ошомидан, зану фарзанддор шудан ва тавлид шудану таваллуд кардан пок аст. Ӯ ҳаргиз ҳеҷ махлуқеро фарзанд нахондааст. Ба кадом далел мушриконе фариштагонро духтарони Худо мегӯянд? Бармало зоҳир аст, ки онҳоро пардаи жарфи ҷаҳолат печонидааст, ки қудрати дарки ҳақиқатро надоранд. Худо ҳудаш банағонашро аз чунин гумроҳӣ дар паноҳаш нигоҳ дорад. Омин!

Одати дигари мушриконе ин аст:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ

Ва изā бушшира аҳадуҳум би мā зāраба ли-р-Раҳмāни масалаи зālла вачҳуху мусвадда-в ва ҳува казūм. 17.

17. Ва ҳар вақто, чун яке аз онҳо (мушриконе)-ро ба он ҷӣ барои Раҳмон масал сохтааст, (чун таваллуди духтар) мужда дода шавад, рӯи ӯ сиёҳ гардад ва ӯ пургам бошад.

Шарҳи ин оят дар сураи “Соффот” гузашт, вале ба ҳар сурат андаке аз онро ёдовар мешавем. Мушриконе одат чунон буд, ки ҳар гоҳе ба онҳо мужда дода мешуд, ки ҳушҳол бошед! Ончи ба Худо нисбат медодед, (яъне духтар), ба шумо ҳам муяссар гардид. Онҳо то андозае аз духтар безорӣ меҷустанд, ки аз шунидани ин сухан дар ғазаб шуда, чеҳрашон сиёҳу ғамнок мешуд ва хеле нороҳат мешуданд. Модоме ин қадар нороҳат мешуданд, пас чаро духтаронро ба Худо нисбат медиҳанд?

Одати дигари онҳо ин буд, ки агар завҷаи баъзе арабҳо духтар таваллуд мекард, он мард аз шиддати ғазаб ба хонае, ки зан он ҷо зиндагӣ мекард, дохил намешуд. Магар чунин

файсаласозӣ далолат бар камоли беҳирадию беинсофии онҳо намекунад?

أَوَمَنْ يُنَشِّئُ فِي الْحَلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

А-ва май юнашшау фи-л-ҳиляти ва ҳува фи-л-хисоми гайру мубин. 18.

18. Оё ононе ки дар зару зевар парвариш дода мешаванд ва дар сафи хусумат зоҳир намегарданд (ба фарзандии Худо лаёқат доранд?).

Ба истиснои баъзе занони боандеша ва хирадманд, ки онҳо ангуштшуморанд, дигар ҳама занҳо худро дар ҳусн кам шуморида, ба ороишот даст мезананд, гӯё бо ороишот ҳусни худро пурра сохтаанд. Аз ҳамин ҷиҳат аст, ки онҳо табиатан ба ҷавоҳирот (зару зевар) шавқу рағбати зиёд доранд. Илова бар ин аз сабаби шармгинии фитрӣ ва зиёд будани эҳсосот, ҳангоми баҳсу мунозира ва муҳосама (мубориза), онҳоро ҳаё ва эҳсосот паҳш мекунад. Дар натиҷа ба истиснои баъзе ҳолатҳо, онҳо ҳуқуқи худро бо далелу бурҳони қотей ҳимоя карда наметавонанд.

Хулоса, оё шахсе ба ноз парвариш ёбаду ўро қуввати ҳарбу зарби майдондорӣ мисли мардон набошад ва ў ҳуҷҷатҳои худро бо суҳанронӣ дар вақти муқодала ошкоро гузаронида натавонад, чунин шахс ба фарзандии Аллоҳ лаёқат дорад? Фарз кунед! Агар Худо касеро аз махлуқоти Худ ба фарзандӣ қабул кардани бошад, оё чунин шахсро интиҳоб мекунад? Ҳол он ки Аллоҳ таъоло аз зану фарзанд муназзаҳ аст.

Ояти зер, ниҳояти ҷаҳли чунин шахсони мушрикро баён мекунад.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنثًا أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ

سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾

Ва ҷаъалу-л-малъиката-л-лазӣна ҳум ъибāду-р-Раҳмāни инāшā. Ашаҳиду халқаҳум. Сатуктабу шаҳāдатухум ва юс-алуn. 19.

19. Ва (мушрикони) фариштагонеро, ки онҳо бандагони Раҳмонанд, аз ҷинси занон муқаррар карданд. Оё назд (вақт)-и офариниши онҳо ҳозир буданд? Гувоҳии онҳоро навишта мешаваду онҳо пурсида ҳоҳанд шуд!?

Куфру дурӯғи дигари мушрикони ин аст, ки фариштагонро, ки бандагони гиромикадри Аллоҳанд, ба сафи занон шомил карданд. Ҳоло ки онҳо на мард ҳастанд ва на зан. Магар фаришта соҳиби сифатҳост, ки дар ояти қаблӣ зикр шуд? Магар чизи офаридашуда, яъне махлуқ духтари Худованд шуда метавонад? Ҳаргиз. Агар фариштагон духтарони Худо бошанд, пас модарашон кист?

Хулоса он чӣ баён шуд, ба хотири радди ақидаи ботили мушрикони аст. Мушрикони барои чунин даъво далели ақлию нақлӣ ҳам надоранд. Ё магар, ҳангоме ки Аллоҳ таъоло фариштагонро халқ мекард, мушрикони ҳамон ҷо ҳозир буданду диданду донишанд, ки фариштагон зан ҳастанд? Оё он дам мушрикони ҳамчун шоҳид қайд шуданд, рӯзи қиёмат дар ин бора пурсида мешаванду шоҳидӣ хоҳанд дод? Ҳаргиз чунин набуду нест! Албатта, чунин суханҳо барои мушрикони ҳам ваъид (ваъдаи азоб) асту ҳам таҳдид. Зеро баъзе аз мушрикони ба зами ин гумроҳияшон боз фариштагонро ҳам парастидиш мекарданд. Агар ба онҳо дар бораи нодурустии парастидиши фариштаҳо сухан мегуфтанд, дар ҷавоб бӯхтоне мебофтанд...

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَّا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ

إِلَّا تَخْرُصُونَ

Ва қолу лав шāа-р-Раҳмāну мā њабаднāхум. Мā лахум би зāлика мин њилм. Ин ҳум иллā яхрусун. 20.

20. Ва кофирон гуфтанд: «Агар Раҳмон (Аллоҳ) меҳост, фариштагонро парастидиш намекардем». Онҳоро ба ин (сухан) ҳеҷ илме нест, нестанд онҳо магар тахмин (сухан) мекунанд ва дурӯғ меғӯянд.

Чӣ тавре қаблан қайд шуд, одатан баъзе аз мушрикони далели ақлӣ пешниҳод намуда, бутҳо ва баъзеи дигар фариштагонро парастидиш мекунанд ва ҳамчун мазоҳу истехзо чунин суханонро мегуфтанд, ки агар Аллоҳ ибодати моро танҳо барои худ меҳост, мо ҳаргиз фариштагону бутҳоро парастидиш намекардем. Чун ибодату парастидиши мо бо иродаву хоҳиши Ӯ таъоло сурат мегирад, маълум мегардад, ки Аллоҳ таъоло аз ибодати мо розӣ аст.

Бинобар ин, дар давоми ояти мефармояд, ки барои ин суханро гуфтан, онҳо илме ва далели асосноке надоранд, ҳар чӣ меғӯянд, он сухани тахминии онҳост. Тахмин ҳеҷ гоҳ ҳуҷҷат шуда

наметавонад. Агар Аллоҳ таъоло аз онҳо розӣ мебуд, ҳаргиз онҳоро дар ояти карима ба дурӯғ нисбат намеодод.

أَمْ آتَيْنَهُمْ كِتَابًا مِّن قَبْلِهِ فَمُتَسِمِكُونَ ﴿٢١﴾

Ам атайнāхум китāба-м миñ қаблиҳи фа ҳум биҳи мустамсикун. 21.

21. Оё пеш (аз Қуръон) онҳоро Китобе додем, пас, онҳо ба он чангзанандагонанд?

بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

Бал қолӯ иннā ваҷаднā āбāанā ъалā уммати-в ва иннā ъалā āсāриҳим-м муҳтадун. 22.

22. Балки гуфтанд: «Ҳаройина, мо падарони худро бар роҳе ёфтем ва албатта, мо бар нақши қадами онҳо ҳидоятёфтагонем».

Ҳучум ба мушрикон ва зарба задан ба ақидаи ботили онҳо ҳанӯз идома дорад. Аллоҳ таъоло мефармояд, ки оё Мо пеш аз Қуръон барои мушрикон китоби дигаре нозил карда будему онҳо маҳкам ба домани он чанг заданд? Ҳаргиз чунин набуду нест. Акнун мушрикон ба кадом манбаъ така доранду чунин иддао менамоянд? Маълум аст, ки барои тақвияти ақидаи худ мушрикон иқроранд, ки онҳо низ, бар роҳе, ки падаронашон тай кардаанд, гом (по) бардоштаанд. Даъво доранд, ки Мо равандагони роҳи бобоёни куҳани худ ҳастем ва мисли онҳо ёбандагони роҳи рост мебошем. Ояти зер ин мазмунро идома медиҳад:

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا

وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

Ва казāлика мā арсалнā миñ қаблика фи қаряти-м мин-назирин иллā қола мутрафуҳā иннā ваҷаднā āбāанā ъалā уммати-в ва иннā ъалā āсāриҳим-м муқтадун. 23.

23. Ва ҳамчунин, пеш аз ту дар ҳеч деҳае огоҳкунандае нафиристодем, магар давлатмандони он деҳа гуфтанд: «Ҳаройина, мо падарони худро бар роҳе ёфтем ва мо бар нақши қадамҳои онҳо, албатта, иқтидокунандагонем».

﴿ قُلْ أُولُوْ جِئْتُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ ءَابَاءُكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا

أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾

✽ Қола а-ва лав чиътукум би аҳдā мим mā ваҷаттум
ъалайҳи āбāакум. Қолӯ иннā би mā урсилтум биҳи
кāфирун. 24.

24. Гуфт: «Оё бар мутобиъати падарони худ боқӣ мемонед,
агарчи ба шумо аз он чӣ ба он падарони худро ёфтаед,
роҳнамотар оварда бошам!?». Гуфтанд: «Албатта, мо ба он чӣ,
ки шумо ҳамроҳи он фиристода шудаед, кофирем».

Зимни оятҳои мазкур Аллоҳ таъоло ҳабиби Худ (с)-ро тасалли
дода, мефармояд, ки ай Муҳаммад, пеш аз Ту (с) ҳам ба мардум
пайғамбаронро фиристодам ва онҳо пайғамбарии хешро бо
хучҷату муъҷизаҳо собит сохтанд. Аммо умматҳои он давра замон,
ки аз неъматҳо бархурдор буданд, мағрур ба давлатдории хеш
шуданду чашми онҳоро пардаи ҷаҳолат кӯр сохт, дигар ҳақиқатро
надиданд ва ба пандҳои фиристодаҳои Худо гӯш накарданд,
тобеи онҳо нашуданд. Онҳо гуфтанд, ки мо падарону бобоёни
худро гаравидаи нақши роҳе ёфтем. Мо, ки фарзандони онҳо
ҳастем, иқтидоқунандаи онҳо ва пайрави роҳи онҳо ҳастем.

Баъди тасаллию хабар додани аҳволи умматҳои гузашта
Парвардигор ба Пайғамбари Худ (с) мефармояд, ки агар қавми Ту
(с) ҳам, тақлиди падарони гузаштаи худро менамуда бошанд, ба
онҳо бигӯ, ки оё ман барои шумо динero наовардаам, ки нисбат ба
тақлиди кӯр-кӯронаи роҳи падарони ҷоҳили шумо
ҳидояткунандатар аст? Чаро шумо аз ин роҳи гумроҳиятон бар
намегардед? Онҳо дар ҷавоб мегуфтанд: “Биравед, пайи кори худ
шавед, мо ба ҳамаи он чӣ аз тавҳиду ғайра овардаед, кофирем ва
даъвати шуморо қабул надорем, мо роҳи бобоёни худро идома
медихем.”

Ҷазои чунин шахсонро ояти зер баён мекунад.

﴿ فَاتَّقِمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عِقَابُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

Файтақамнā минҳум. Фанъур кайфа кāна ъақибату-л-
муказзибун. 25.

25. Пас, аз онҳо интиқом кашидем, пас, бубин чӣ гуна шуд анҷоми
кори дурӯғшндорандагон?

Худованд меҳрубонӣ намуда, барои қавмҳои гумроҳ пайғамбаронро фиристонд, то ин ки онҳоро ба роҳи рост ҳидоят кунанд. Қавмҳоро амр кард, ки пайғамбаронро пайраву тобеъ шаванд. Чароғи ҳидояти Аллоҳ таъоло қалбҳои касонро мунаввар сохт, ки гуфтаи пайғамбаронро пазируфтанд ва худро аз азобҳои дунёву охират наҷот доданд. Аммо онҳое, ки шайтон бар онҳо мусаллат гардид, аз фиристодаҳои Худо рӯғардон шуданд, пайғоми илоҳиро қабул накарданд, расулони Аллоҳро дурӯғгӯю соҳиру қодугару шоир хонданд.

Бинобар ин, Аллоҳ таъоло бар ивази ҳамаи ин амалҳояшон онҳоро ҷазои мувофиқ дода, ба азобҳои гуногун ҳалок намуд.

(Дар эзоҳи сураҳои гузашта сарнавишти ин қавмҳоро мисли қиссаҳои Нӯҳ (а), Мӯсо (а) ёфтан мумкин, ҳоҷати такрор нест).

Ӯ таъоло дар давоми оят барои ҳушдор додан мефармояд, ки назар куну ибрат гир, ки охири кори дурӯғпиндорандагон ба чӣ анҷом ёфт! Яъне балоҳои даҳшатноки марғбор онҳоро аз рӯи Замин ба кулӣ несту нобуд сохт.

Зикри аҳволи мушрикони ва пайравии кӯркӯронаи онҳо ба падарҳояшон, ки ҳеҷ дини ҳақро пайрав набуданд, дар оятҳои гузашта бо услуби ин сураи муборақ гузашт. Акнун оятҳои зерин бо мисол овардани имону тақвои Иброҳими халилуллоҳ, ки арабҳо бо ӯ (а) ифтихор доранду ҳатто насабашонро ба ӯ (а) нисбат медиҳанд ва имони поки беолоиши ӯ (а)-ро, ки барои ҳар фард зарур аст, баён мекунанд. Ин ҳақиқат аст, ки Иброҳими халилуллоҳ аз асари бутпарастии қавми худ ва аз мушрикии онҳо ва ҳатто аз падари худ безорӣ ҷуста, онҳоро тарк намуд.

Оятҳои зерин дар ин хусус, иншоаллоҳ, сухан мекунанд.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ

Ва из қола Иброҳиму ли абӣҳи ва қавмиҳи иннани барёу-м мим ма таъбудун.26.

26. Ва ёд кун, чун Иброҳим падари худ ва қавми худро гуфт:
«Ҳаройина, ман аз он чӣ мепарастед, безорам.

إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيِّدِي

Илла-л-лази фатарани фа иннаҳу саяҳди. 27.

27. Магар аз Он Зоте (безор нестам), ки маро офарид, нас,
ҳаройина, Ӯ маро ҳидоят мекунад».

Агар тақлиду пайравӣ ба бобою аҷдои ҷоҳилу аз ҳидоят дур кори зарур мебуд, ҳазрати Иброҳими халилуллоҳ ҳаргиз чунин муомиларо ба қавми худ ва падари худ пеш намегирифт. Аллоҳ таъоло ҳикояте аз рӯзгори он абармард ба миён оварда, ба ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), ба ёд биёр, ки Иброҳими халил ба падару қавми мушрики худ гуфт, ки ман аз ин бутҳое, ки шумо мепарастед, безорам, зеро онҳо Аллоҳ нестанд. Магар безор нестам аз он Парвардигоре, ки маро аз адам (нестӣ) халқ намуда, ба сӯйи дини ҳақ ҳидоят кард ва роҳи саодатмандиро дар қалбам илҳом бахшид. Ман фақат Он Зоти бузурро мепарастам.

Албатта, ин дарси бисёр хубест барои шахсоне, ки дар ибодати худ ба гузаштагон тақлид мекунанд. Маълум гардид, ки пайравӣ танҳо аз он бобоҳу аҷдоде дурусту саҳеҳ будааст, ки онҳо ливои тавҳиду исломро барафрохта, барои рушду ривоҷи ин дини ростин, ки тамоми небахтиро дар худ дорад, ҷоннисорӣ нишон додаанд.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

**Ва ҷаъалаҳа калиматам бақиятан фӣ ъақибихӯ
лаъаллаҳум ярҷиъун. 28.**

28. Ва ҳамин калимаи тавҳидро дар авлоди худ сухани боқимонда гардонид, то бошад, ки онҳо ручъа кунанд.

Ҳазрати Иброҳим (а) роҳи пешгирифтаи падару қавми худро ғалат ёфта, аз он дурӣ ҷуст. Калимаи тавҳидро барои онҳо арзёбӣ намуда, ба онҳо фаҳмонд, ки Аллоҳ яккаву ягона аст. Он роҳе, ки аз падарони худ мерос гирифтаед, меваи талхи васвасаи шайтон аст, ки шуморо аз роҳи ҳидоят дур андохтааст. Ҳамчунин Қуръон хабар додааст, ки Иброҳим (а) калимаи тавҳид, яъне "Ла илаҳа иллаллоҳ"-ро дар зуррияти (авлоди) худ боқӣ гузошт. Пас дар зуррияти (авлоди) Иброҳим (а) шахсоне ҳастанд, ки ин калимаро ба забон меоранду Аллоҳро ба ягонагияш мешиносанд ва ба он иқроранд ва ба фарзандони худ инро то қиёми қиёмат васият мекунанд. Роҳи Иброҳим (а)-ро идома медиҳанд ва бо тақозои ин калима амал мекунанд. Касоне, ки насаби худро ба он ҳазрат (а) нисбат медиҳанду аз ин ифтихор доранд, бояд то даме ҳастанд, пайравии ӯ (а)-ро тарк насозанд, зеро ӯ (а) ба зуррияти худ, таъкидан, амр карда буд, ки баъд аз сари ӯ (а) ҷуз Аллоҳи ягона чизе, ё касеро напарастанд. Ин мазмун дар сураи "Бақара" ҳам, баёни худро ёфтааст.

بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَاَبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

**Бал маттаъту ҳаўлаи ва абъаҳум ҳаттā чъаҳуму-л
ҳаққу ва расулу-м мубӣн. 29.**

**29. Балки онҳо (кофирони Қурайни)-ро ва падарони онҳоро, то
вақте ки ба онҳо дини ҳаққу пайгамбари баёнқунанда омад,
баҳраманд сохтем.**

Аҳли Макка худро аз авлод ва ҳаводори Иброҳим (а) меҳисобиданд. Падарони онҳо гӯё давомдиҳандаи насли он ҳазрат (а) буданд. Воқеан, Аллоҳ таъоло онҳоро аз ин неъмату бахту нусрат, бархӯрдор гардонида буд. Локин афсӯс, онҳо ба дигар неъматҳо машғул гашта, кибр варзида, муқтазои калимаи тавҳид ва васияти қадди (бобокалони) худро фаромӯш сохтаанд. Ин то даме идома ёфт, ки Аллоҳ таъоло барои бедор сохтани ин ғафлатзадагон расуле чун Муҳаммад (с) ва китобе чун Қуръон нозил фармуд. Ӯ таъоло фиристодаи Худро бо ин китоби ниҳоят равшан ва дини ҳақ ва дигар муъҷизаҳо қувват дод. Аммо ӯ (с)-ро онҳо бовар накарданд, аз паяш нарафтанд ва ба табдили калимаи тавҳид идома доданду ибодати мушриконаи ихтироъкардаи худро тарк накарданд. Насиҳату васияти Иброҳим (а)-ро ба ҷо наоварданд. Илова бар ин гуфтанд:

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

**Ва ламмā чъаҳуму-л ҳаққу қолу ҳāзā сиҳру-в ва иннā биҳи
кāфирӯн. 30.**

**30. Ва чун ба онҳо дини рост омад, гуфтанд: «Ин ҷодуст ва
албатта, мо ба он кофирем».**

Афсӯс, мушрикон то ҷое аз муқтазои калимаи тавҳид дур монда ва то ҷое аз ибодати мушриконаи хеш таъсир бардошта буданд, ки бо мақсади аз ин ҷаҳлу куфр берун овардани онҳо Аллоҳ таъоло Қуръонро нозил кард. Онҳо бештар дар ҷавоб ба гирдоби ҷаҳолат фуру рафта, ҳатто ҷуръат карда гуфтанд, ки ин китоб сеҳру ҷоду аст ва мо ба он итоъат намекунем ва ба каломи Аллоҳ буданаш мо низ бовар надорем. Хулоса, мушрикон бо инкори Қуръону Расули Аллоҳ (с) ва таҳқир намудани Он Ҳазрат (с) ба куфри пешинае, ки доштанд, куфри дигареро зам намуданд. Илова бар ин...

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾

Ва қолу лав лā нуззила ҳаза-л-Қур-āну љалā рачули-м мина-л-қарятайни љаљим. 31.

31. Ва гуфтанд: «Чаро ин Қуръон бар марди калони аз яке ин ду деҳа нозил карда нашуд?».

Одати мушрикону гумроҳон аст, ки ҳар кӣ наздашон азизу муътабар бошад, мақоми ўро аз рӯи мансабу дорой қиёс намуда муайян мекунанд. Гумон мекунанд, ки назди Аллоҳ таъоло ҳам, ў ҳамин мартабаро дорад. Маҳз аз боиси ҳамин одаташон буд, ки чун ҳазрати Муҳаммад (с) аз сӯи Аллоҳ таъоло аз миёни башар ба шарафи Пайғамбарӣ баргузида шуд ва Қуръон ба ў (с) нозил гардид, ин ҳақиқатро ғайри имкон дониста, саволҳои инкорӣ медоданд, ки чаро ин вазифа ва ин китоб ба ду абармарди даврон, яъне Валид ибни Муғира дар Макка ва Урва ибни Масъуд дар Тоиф нозил нашуд? Чаро ятимӯ фақире ба ин мартаба мушарраф гардид? Чӣ гуна бовар кунем, ки Муҳаммад рост мегӯяд? Охир, ў мардест ятим, фақирӯ камбағал, бемол ва дар сари ягон қавме қарор надорад. Онҳо ба ин ақида буданд, ки агар нузули Қуръон лозим мебуд, бояд ба яке аз ду нафари дар боло зикршуда нозил мешуд, ки ҳар ду ҳам сарватманду беҳтарини рустои худ буданд. Ояти зер, иншоаллоҳ, ҷавоби ояти болост.

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا

سُخْرِيًّا ۚ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

А-ҳум яқсимуна раҳмата Раббик. Наҳну қасамнā байнаҳум-м маъишатаҳум фи-л-ҳайāти-д-дунйā. Ва рафаънā баъзаҳум фавқа баъзиñ дараҷāти-л ли яттахиза баъзуҳум баъзан сукриййā. Ва раҳмату Раббика хайрум-м миммā яҷмаъун. 32.

32. Оё онҳо раҳмати Парвардигори туро қисмат мекунанд? Мо миёни онҳо рӯзи онҳоро дар зиндагонии дунё қисмат кардаем. Ва баъзеи онҳоро бар баъзе аз рӯи дараҷот баланд гардонидем, то баъзеашон баъзеашонро тобеъу мусаххар бигардонанд ва

рахмати Парвардигори ту, аз он чӣ, ки ҷамъ мекунад, беҳтар аст.

Зери мазмуни ин оят Аллоҳ таъоло мефармояд, ки оё тақсимути баргузидани пайғамбарӣ ба ихтиёру табъи дили мушрикони ва интиҳоби онҳост, ки касеро хоҳанд, пайғамбар эълон мекунад ва мегӯянд, ҳамин нафар пайғамбариро арзанда аст? Оё магар аз онҳо пурсида мешавад, ки барои пайғамбарӣ кӣ беҳтару афзалтар аст? Албатта, ҳеҷ вақт чунин набуду намешавад. Ин ихтиёр хос барои Парвардигор аст, ки касеро хоҳад, ба пайғамбарӣ интиҳоб менамояд.

Дар давоми оят Парвардигор мефармояд, ки мо бо ҳикмати Худ баъзе бандагонро сарватманд ва баъзеи дигарро камбизоат гардонидем. Яъне Аллоҳ таъоло дар бахшидани моли дунё ва ризқу рӯзии он миёни бандагони Худ тафовутро лозим донистааст. Ин ба хотири он аст, ки дунё ва маъишати он назди Аллоҳ таъоло ҳеҷ арзише надорад. Бо вучуди ин ҳам, тақсимути неъматҳои дунё ва ризқу рӯзии бандагонро ба ихтиёру иродаи Худ қарор додааст. Модоме ки дунё ва ҳисоби ночизи фаношавандаи он ва тақсимути онро Аллоҳ таъоло муҳмалу ба ихтиёри бандагон насупоридааст, чӣ гуна кори бошарафу пайғамбарӣ ҳиссаҳои дини ростинро, ки аълои он пайғамбарист, муҳмалу ба ихтиёри касон мегузоштааст? То онҳо касеро хоҳанд, ба пайғамбарӣ интиҳоб намоянд? Ҳол он ки дар асл мақсад аз фиристодани пайғамбарон барои ҳидояти ҷоҳилон аст. Магар аз ҷоҳилон пурсида мешавад, ки шумо киро ба пайғамбарӣ интиҳоб мекунед ва ин ҳукмҳои динро қабул доред, ё не? Аммо тафовут гузоштан байни бандагон дар ризқу рӯзӣ, яъне якеро доранда ва якеро фақир ва дигареро миёнҳол гардонидан, ин на ба хотири он аст, ки онеро сарватманд гардонид, ўро азизу мукаррам медонад ва онеро фақиру бечора сохт, назди Ӯ таъоло хору залил аст. Чунин тафовутгузорӣ барои имтиҳону шукргузорӣ ва барои он аст, ки баъзе бо сабаби дорой ва баъзеи дигаронро ба қору касаб, ки барои маслиҳату манфиати тарафайн аст, ҷалб карда тавонад. Агар ҳама баробар доранда ё нодор бошанд, ки тараққиёти дунёро пеш мебарад?

Хулоса, Аллоҳ таъоло мардумро дар дунё бо дараҷаҳои гуногун офарида бошад ҳам, бо ин дараҷаҳою обрӯи назди мардум онҳо лоиқи пайғамбарӣ намешаванд. Балки ин дараҷаҳо василаи пойдорӣ ва нигоҳ доштани низому зиндагии дунёст. Набояд ба дараҷаҳо мағрур шуд, зеро шахсе, ки бо дороии худ фахр мекунад, назди Аллоҳ таъоло чуноне зикр шуд, ҳеҷ қадр надорад.

Дар охири оят Худованд мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), раҳмати Аллоҳ таъолост, ки дараҷаю шарафи пайғамбариро барои ту арзонӣ доштааст, ин аз ҳама моли дунё, ки дигарон ҷамъ мекунанду ба он фахр меварзанд ва мақому мартабаро аз рӯи он чен мекунанд, афзалу беҳтар аст.

Оятҳои зерин ҳамин андешаро, иншоаллоҳ, давом медиҳанд.

وَلَوْلَا أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ

لِبُيُوتِهِمْ سُقْفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

**Ва лав лā ай якуна-н нāсу уммата-в вāҳидата-л ла
ҷаъалнā ли ма-й якфуру би-р-Раҳмāни ли буйутиҳим
суқуфа-м мин фиъззати-в ва маъāрича ъалайҳā
яъҳару̀н. 33.**

33. Ва агар (эҳтимол) он намебуд, ки мардум як гурӯҳ мешаванд, албатта, барои он мардуме ки ба Раҳмон кофир мешаванд, сақфи хонаҳои онҳоро ва нардбонҳои онҳоро, ки ба он боло мераванд, аз нуқра мегардонидем,

وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُورًا عَلَيْهَا يُتَكَبَّرُونَ ﴿٣٤﴾

**Ва ли буйутиҳим абвāба-в ва суруран ъалайҳā
яттакиу̀н.34.**

34. ва дарвозаҳои хонаҳои онҳоро ва тахтҳое ки бар он тақияда бинишинанд, (онҳоро) низ аз нуқра мекардем,

وَزُخْرَفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ

لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

**Ва зухруфā. Ва ин куллу зāлика ламмā матāъу-л ҳайāти-
д-дунйā. Ва-л-āхирату ъинда Раббика лил муттақин.35.**

35. ва барои онҳо зебогии бисёре месохтем. Ва нест ин ҳама, магар баҳраамандии зиндагонии дунё. Ва (некӯии) охират назди Парвардигори ту барои муттақӣ аст.

Дар ин оятҳо Аллоҳ таъоло мефармояд, ки агар эҳтимоли рағбат кардани мардумон (ба истиснои баъзе) ба гурӯҳи сарватманд намебуд ва бо ин васила эҳтимоли роҳи куфрро ихтиёр карданашон намешуд, ризқу рӯзии шахсоне, ки ба Раҳмон кофир шуданд, аз ин ҳам васеътару хубтар мегардонидем. Ҳатто сақфи хонаҳо, нардбонҳо, хонаву дарвозаҳо ва катҳое, ки онҳо таъабада, роҳат мекунанд, хулоса ҳама ашъашонро аз нуқраву тилло мегардонидем. Зеро ин ҳама неъматҳое, ки ба кофирон барои баҳрабардорӣ ва зиндагонии онҳо дар ҳамин дунёи фанӣ ба шитоб меоянд, абадӣ набуда, фаношаванда ва назди Аллоҳ таъоло як чизҳои беарзишанд. Аммо дар охираат бошанд, онҳо аз ҳамаи инҳо маҳруманду балки ҷойи онҳо Ҷаҳаннам аст. Аммо нақъи охираат, ки назди Парвардигор аст ва он неъматҳои Ҷаннат, ки ҳаргиз тамомнашавандаанд, насиби шахсоне мешаванд, ки парҳезгору ботақво бошанд, амру наҳйи Парвардигори хешро босадоқат қабул кардаву ба ҷо оварда бошанд. Сарвати бисёр ғурури кофирону фитнаи муъминон аст. Сарватманду камбағал гардонидан ин ҳикмату нишонаи раҳмати Парвардигор аст. Зеро ин ки дар мазмуни ҳадиси Расулуллоҳ (с) омада: **“Агар ин дунё назди Офаридгор як қаноти пашша қадр медошт, Аллоҳ таъоло як қатраи оби дунёро ба кофирон дарег медошт”**.

وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِضَ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٦٦﴾

Ва ма-й яъшу ъан зикри-р Раҳмани нуқаййиш лаҳу шайтонаш фа ҳува лаҳу қарин. 36.

36. Ва ҳар кас аз ёди Раҳмон (Аллоҳ) рӯй гардонад, бар ӯ шайтонеро мегуморем, пас, ӯ барои вай рафиқи доимӣ бошад.

وَاللَّهُمَّ لِيَصُدُّوهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَتَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٦٧﴾

Ва иннаҳум ла ясуддунаҳум ъани-с-сабили ва яҳсабуна аннаҳум-м муҳтадун. 37.

37. Ва ҳарошина, шайтонҳо, ки инсонҳоро аз роҳи ҳақ бозмедоранд, одамиён мепиндоранд, ки онҳо роҳёфтагонанд,

Ҳар инсоне, ки аз ёди Аллоҳ дур афтад, майли шунидани панду насиҳати Қуръонро надорад. Умри худро дар ғафлату бепарвой мегузаронаду охираат ба ёдаш наояд. Барои чунин фориғбол шайтоне гуморида мешавад, ки доимо ўро ба сӯйи гуноҳ васваса кунад. Шахсе, ки номи Аллоҳро бар забон надорад, бо

тиловати Қуръон қалби худро поку мунаввар намесозад, аз рӯзи охират бим намекунад, ҳамеша ҳамдаму рафиқаш шайтони васвасакунанда аст.

Дар ҳақиқат, шайтонҳо ин гуна инсонҳоро васваса мекунанд ва онҳоро аз роҳи ҳақиқат бозмедоранд. Онҳо дигар роҳи ҳидоятро аз гумроҳӣ фарқ намекунанд, дар онҳо на тавҳиду на тоъат, на таҳорату намоз, на тасбеҳу таҳлил хулоса, ҳеҷ амали хайре нест. Онҳо бо дороии худ машғулу мағруранд ва боз бо ифтихор худро аз зумраи ҳидоятёфтагон мепиндоранд.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ

**Ҳаттā изā ҷāанā қола йā лайта байнi ва байнака буъда-
л машриқайни фа биъса-л-қарiн. 38.**

38. то он гоҳ ки пеши Мо биёяд, ба рафиқи худ гӯяд: «Эй кош дар миёни ман ва миёни ту масофаи машриқ ва мағриб будӣ. Пас, ту бисёр ҳамнишини бад ҳастӣ».

Ояти мазкур давоми ояти боло буда, Аллоҳ таъоло фармудааст, ки ин гуна инсонҳо, то ин ки назди Аллоҳ таъоло ҳозир шаванд, то охири умр дар васвасаи шайтону ҳамунси ӯ шаванду ба ҳамин ҳолат аз дунё гузаранд, онҳо ва шайтони рафиқашон назди Аллоҳ таъоло барои чашидани азоб ҳозир карда мешаванд. Афсӯс, дар ин ҳолат барояш маълум мешавад, ки бисёр инсонҳои бадбахт будаанд, ки бо чунин шайтону шайтонсифатон ҳамсуҳбату ҳамақида будаанд. Дигар “во ҳасрато” “во вайлато” барояш суд набахшад. Аз шиддати ҳасрату ҳашм ба шайтони ҳамқаринаш гӯяд, ки аз назди ман гум шав, ман аз ту безорам, аз рӯи васвасаҳои ту ба ин азобу аҳволи вазнин гирифторам. Туро дигар чашми дидан надорам. Кош, миёни ману ту чун байни машрику мағриб масофа мебуд. Ту як ҳамнишини бисёр бад ҳастӣ, ки сабабгори бадбахтии ман шудӣ....

Бо чунин суханон рафиқи шайтонашро мазаммату маломат мекунад, аммо аз ин дигар ҳеҷ суде нест ва ҳар ду якҷоя ба нори Ҷаҳаннам партоб мешаванд.

وَلَن يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْكُرًا فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

**Ва ла-й янфаъакуму-л-яема из ẓаламтум аннакум фи-л
ъазāби муштарикун. 39.**

**39. Ва (гӯем): «Имрӯз ин орзуҳоятон шуморо, ба сабабе, ки дар
дунё зулм кардед, ҳаргиз нафъ надихад, албатта, шумо бо ҳам
дар азоб шарик бошед».**

Албатта, ҳар инсон чун ба ҳузури Аллоҳ таъоло бирасад, дуруст мефаҳмад, ки чӣ гуна шарiku ҳамдам доштааст. Агар бадбахт бошад, ҳасрату надоматаш канор надорад ва агар аз аҳли некбахтон бошад, шодию нишоташ беинтиҳост. Аммо Худо кунад, ки аз чунин инсонҳое набошад, ки Аллоҳ таъоло ба онҳо гӯяд, ки рафиқи ҳамдигар шудану бо ҳам якҷоя азоб кашиданатон барои шумо суде надорад ва заррае азоби шуморо сабук нахоҳад кард, зеро шумо дар дунё якҷоя ба худ зулм кардед, акнун дар охират ҳам, дар азоб ба ҳам шарик шавед!

Дар Ҷаҳаннам инсу ҷин (инсонҳои шайтонсифат)-у шаётин бо ҳам як ҷо азоб бинанд ҳам, дарди якдигарро сабуку тасаллии якдигар шуда наметавонанд. Ба ҳар кадом ба андозаи муқарраршуда бефосила, бемуҳлат ва беохир ҳиссаи муайян азоб мерасад. Гарчанде тобеъ шуда, ба шайтони роҳбараш суҳанҳои саҳт гӯяд ва ўро зери маломат қарор диҳад ҳам, ин дардашро сабук намесозад ва аламашро кам намегардонад.

أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ

**А-фа аъта тусмиъу-с-сумма ав таҳди-л-ъумя ва ман
кāна фӣ ẓалāли-м мубīн. 40.**

**40. Оё ту қаронро шунавонида метавонӣ? Ё кӯронро ва онеро, ки
ошкоро дар гӯмроҳӣ аст, роҳнамоӣ карда метавонӣ?**

Ин оят, валлоҳу аълам, барои тасаллии Расулуллоҳ (с) омадааст, зеро Он Ҳазрат (с) барои имон овардани қабилаи Қурайш ҷаҳду талош ва заҳматҳои зиёде менамуд. Онҳоро ҳамеша панду насиҳат хонда, ба сӯйи Аллоҳи ягона даъват мекард, аммо аз онҳо ба ҷуз дар куфр бисёртар фурӯ рафтанд, дигар чизе дида намешуд. Ба хотири он ки дили Расулуллоҳ (с) аз чунин сурат гирифтани қор озурда набошад, Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), ба ин куффор, ки ба монанди қару гунганд, ҳақиқатро дарк намеkunанд ва зоҳиран дар гӯмроҳӣ қарор доранд, оё метавонӣ роҳи ҳидоятро нишон диҳӣ ва суҳани ҳақро

бишнавои? Наметаваи! Ҳидоят ин вазифаи ту нест. Кори ту даъвату таблиғ аст. Агар онҳо туро итоъат накунад, аз ин ғамгин мабош. Онҳоро ба мо ҳавола кун...

﴿٤١﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ

Фа имма назҳабанна бика фа инна минҳум-м мунтақимун. 41.

41. Пас, агар туро аз ин олам бибарем ҳам, пас, батаҳқиқ Мо аз онҳо интиқомгиранда ҳастем.

﴿٤٢﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ

Ав нурияннака-л-лази ваъаднаҳум фа инна ъалайҳим-м муқтадирун. 42.

42. Ё агар он чӣ онҳоро ваъда додем, туро бинамоем, пас, албатта, бар онҳо тавоноем.

﴿٤٣﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

Фастамсик би-л-лази уҳия илайк. Иннака ъала сироти-м мустақим. 43.

43. Пас, ба он чӣ ба сӯи ту ваҳй фиристода шуд, чанг зан, ҳаройина, ту бар роҳи рост ҳастӣ.

﴿٤٤﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ

Ва иннаҳу ла зикру-л лака ва ли қавмик. Ва савфа тус-алун. 44.

44. Ва албатта, ин Қуръон туро ва қавми туро панд аст ва зуд аст, ки пурсида мешавед.

Зимни оятҳои мазкур Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ай ҳабиби Ман (с) ба ҳар сурат озурдаву ғамгин мабош. Ин даъвати ту ба онҳо бетаъсир намонанд. Ҳукми онҳоро баъд аз даъвату мавъиза ба Худои худ супор. Мо агар дар марги ту таъҷил кунем, туро аз миёни онҳо бибарем ва ту ҷазокашии онҳоро набинӣ ҳам, Мо баъди сари ту мувофиқи амалҳояшон ба онҳо ҷазои мувофиқ хоҳем дод. Бояд онҳо ин андешаро аз сарҳои худ дур созанд, ки

баъди реҳлати Ту (с) бечазо мемонанд. Ё ҳангоми зинда будани Ту (с) он азобе, ки барояшон муқаррар шудааст, ба сарашон фуру биёрем, ки Ту (с) ба чашми худ ин ҳамаро бинӣ. Пеш аз реҳлат ё баъди реҳлати Ту (с) чазо додани онҳо дар қабзаву тасарруфи Мост. Мо ба ин кор қодирем. (Таърих гувоҳ аст, ки Аллоҳ таъоло то душманони ҳабиби Худ (с)-ро дар ҳамин дунё дар пеши назари Расул (с)-аш ба ҷазои амалҳояшон нарасонд, рӯҳи ӯ (с)-ро қабз накард).

Пас ту ай Муҳаммад (с), ба домани ваҳй (Қуръон), ки ба ту фиристода мешавад, маҳкам чанг бизан, зеро Ту (с) барҳақ ҳастӣ ва роҳи пешгирифтаи Ту (с) ҳақ аст ва ба сӯйи неъматҳои Ҷаннат расонанда аст. Бигзор дунё бо роҳи худ қадам монад, аммо Ту (с) ба он фирефта машав ва дар роҳе, ки айни ҳол пеши рӯ дорӣ, устувор қадам бимон. Дигар ҳоҷат нест ба садову ҳавои кадом нафспараст гӯш фаро диҳӣ! Албатта, Қуръон барои Ту (с) ва ҳам барои қавми Ту (с) шарафу панди бузург аст. Зуд аст, ки аз ин неъматӣ бузург пурсида хоҳанд шуд.

ХУЛОСА

1. Боиси шарафи дунё ва охирати баъзе арабҳост, ки онҳо ба Исломи ростин мушарраф шудаанд;

2. Ҳамчуни барои тамоми он миллате, ки Қуръонро итоъат мекунад онро дастури зиндагӣ ва охирати худ медонад, ин як шарафи бузург аст;

3. Қуръон ҷавобгӯи тамоми ниёзмандиҳои инсонҳо ва наҷотбахши онҳост;

4. Аз замони нузули Қуръон садсолаҳо паси сар шуд, вале ҳанӯз тамоми ҳикматҳои он аз сӯйи инсонҳо то ҳол ва то охир кашф нашудаанд;

5. Муъҷизаи беҳтарин будани он дар ҳама даври замон собит аст;

6. Чун ин китоби осмонӣ ба забони арабҳо нозил шуд, тавре аз оятҳо карим маълум шуд, дар навбати аввал онҳо мавриди хитоб қарор гирифтаанд. Ба ин хотир, онҳоро зарур аст, ки қабл аз ҳама ин неъматро қадрдонӣ кунанд...

وَسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا

يُعْبَدُونَ

Вас-ал ман арсалнā миҶ қаблика ми-р-русулинā а-чаъалнā миҶ дуни-р-Раҳмāни āлиҳата-й юъбадун. 45.

**45. Ва бипурс он пайгамбаронеро, ки пеш аз ту фиристода будем:
«Оё ба ғайри (Худои) Раҳмон маъбудонеро сохта будем, ки
парастида шаванд?».**

Аллоҳ таъоло ба ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки роҳи Ту (с) ҳамон роҳи анбиёи собиқа (а) аст. Яъне мо ҳеҷ қавмеро таълими ширк надодаем ва анбиё (а) низ, қавми худро ба сӯйи ширк ҳидоят накардаанд. Дар ҳеҷ як дини самовӣ ҷоиз набуда, ки ба ғайри Раҳмон-Аллоҳи ягона чизи дигареро парастиш кунанд. Агар билфарз Ту (с) дар тавҳид шак дорӣ, аз анбиёи қаблӣ, чунон ки дар шаби меъроҷ ба наздашон рафтӣ, бипурс, ки оё қавмҳои худро ба сӯйи ғайри Аллоҳ даъват кардаанд? Ё ин масъаларо аз китобҳои самовӣ тадқиқу таҳлил кун, худ собит мешавад, ки ҳеҷ дини самовӣ иҷозаи ширку бутпарастиро надодааст. Дини тамоми анбиё (а) чун дини ту дини тавҳиду яктопарастӣ аст.

Ин тавҳиду яктопарастӣ як чизи бидъат (навпайдо) нест, ки Ту (с)-ро қавмат аз ин бозгардонад.

Чуноне ки дар ояти 31-уми ҳамин сура гузашт, қурайшиҳо Пайгамбари Худо (с)-ро гуфтаанд, ки ин фақиру бечоҳу мол пайгамбариро нашоёд. Қуръон бояд ба як фарди соҳиби сарвату молу ҷоҳ нозил мешуд. Бинобар ин, Аллоҳ таъоло барои радди ин ақида қиссаи Мӯсо (а) ва Фиръавни лаъинро мисол оварда мефаҳмонад, ки дар ҳар даври замон саркашии инсонҳо якхела аст.

Шумо аз шарҳи сураҳои гузашта аз ин қисса хуб огаҳӣ доред, ин ҷо кӯшиш мекунем маълумоти тозаеро ба арзи шумо расонем. Пеш аз ҳама он чизе, ки Фиръавнро аз тобеъ шудан ба Мӯсо (а) боз медошт, ин ғурур бо молу ҷоҳ буд, ки мегуфт: "Ман ба маснади шоҳии Миср нишастаам, ҳукумат дар даст дорам, хазинаҳои зару зеварам беинтиҳост, ҳам сиёсат дорам ва ҳам молу ҳам сипоҳ, пас чӣ гуна аз Мӯсои дар фақр фурӯрафта пайравӣ намоям ва ҳамчун сипоҳӣ ўро итоъат кунам?". Яъне ў ҳам, мисли қурайшиҳо мақому мартабаи инсонҳоро аз рӯи ҷоҳу мол андоза мекард. Барои радди ин фаҳмишу ақидаи нодуруст оятҳои зерин нозил шуданд.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ ۖ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ

رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾

**Ва лақад арсалнā Мусā би āйāтинā илā Фиръавна ва
малаиҳи фа қола иннi расулу Рабби-л-ъāламiн. 46.**

46. Ва батаҳқиқ, Мӯсоро бо нишона (муъҷиза)-ҳои Худ ба сӯйи Фиръавн ва ашрофи қавми ӯ фиристодем, пас гуфт: «Албатта, ман пайгамбари Парвардигори оламиёнам».

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

**Фаламма қāаҳум би āйāтинā изāҳум-м минҳā
язҳакун.47.**

47. Пас, чун ба онҳо нишонаҳои Моро овард, он ҳангом ба он
нишонаҳо меҳандиданд.

Зери мазмуни оятҳои карима Аллоҳ таъоло чанд сафҳае аз рӯзгори Мӯсо (а) ба мо маълумот медиҳад. Валлоҳи қасам, ки Мӯсо (а)-ро бо муъҷизаҳо ва нишонаҳо, ки ба сидқи (ростии) даъвати ӯ (а) далолат мекарданд, ба сӯйи Фиръавну қавми ӯ (қибтиҳо) фиристодем. Мӯсо (а) ба онҳо гуфт, ки албатта, ман расули Рабби оламиёнам. Барои ҳидояти шумо фиристода шудаам. Мақсад аз расулии ман ба сӯйи шумо ин аст, ки ай Фиръавн, ту ва қавматро аз хурофотпарастӣ ба ҷиҳати ибодати яктопарастӣ (Аллоҳ ягона) даъват мекунам. Чун Мӯсо (а) барои исботи расулии худ ва сидқи суханонаш он муъҷизаҳо, ки Аллоҳ таъоло ба ӯ арзонӣ фармуда буду, чун Офтоб зоҳир буданд, нишон дод, Фиръавну ҳамқавмонаш ба ҷои имон овардан инони хандаро сар доданд. Бо ин ханда муъҷизаҳои Мӯсоро як чизи оддӣ ба мардум нишон дода, нагузоштанд, ки қавм ба сӯйи ӯ (а) мутаваҷҷеҳ шавад. Гуфтанд: "Он чӣ Мӯсо ба мо нишон дод, сеҳру ҷоду аст ва мо ҳам метавонем чунин корҳоро анҷом бидиҳем". Мӯсо (а) муъҷизаҳои худро на якбора, балки ба навбат барои онҳо нишон медод, ки шояд яке аз онҳо сабаб гардаду Фиръавну қавмаш имон биёранд. Вақто ки онон имон наоварданд, ба иқоби илоҳӣ, чуноне ки дар ояти зерин ишора шудааст, гирифтор шуданд.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾

**Ва mā нуриҳим-м мин āятин иллā ҳия акбару мин ухтиҳā.
Ва аҳазнāҳум би-л-ъазāби лаъаллаҳум ярҷиъун. 48.**

48. Ва ба онҳо ҳеч нишонае наменамудем, магар он ки вай аз нишонаи дигар бузургтар буд ва онҳоро ба уқубат гирифторм кардем, то ки онҳо (аз ботил) рӯҷӯ кунанд.

Қавмҳои саркаш ба даъвати расулон лаббайк нагуфтанд, онҳоро чун фиристодаи Аллоҳ напазируфтанд. Худованд барои нишонаи қудрати Худ ва садоқати Мӯсо (а) онҳоро ба балоҳои гуногун, ки яке аз дигаре сангинтару ҷонгудоштар буд, гирифторм намуд. Мисли тӯфони об, ки дохили хонаҳои онҳо гардид. Агар менишастанд, сатҳи об аз сарҳояшон болотар буд. Ин азоб то ҳафт рӯз онҳоро такон дод. Азоби дигар мисли "ҷаррод"-малах буд (шарҳи ин азобро ба тафсири сураи "Аъроф" мавқуф мегузорем. Аз муаллиф). Навъи дигари азобҳо аз "шабуш", "борони қурбоқа", ки соф кардани об имконпазир набуд, "хун", ки доимо аз биниҳояшон метаровид, иборат буд. Инчунин дар зироъатҳои онҳо ва шуглу рӯзгорашон бебаракатӣ ворид сохтем, вале ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, аз итоъати расулони Худо рӯй гардониданд.

Хулоса, ҳар азобе болои сарашон мерехт, аз азоби қаблӣ ба ин хотир бузургтар буд, ки шояд аз залолат берун биёянд ва роҳи ҳидоятро дарёбанд. Бо вучуди инқадар ранҷу кулфат дидан ба сӯйи имон рӯҷӯ намекарданд. Ҳар балое ба онҳо воқеъ мешуд, мутаваҷҷеҳи ҳазрати Мӯсо (а) мешуданду мегуфтанд:

وَقَالُوا يَتَّئِيهِ السَّاحِرُ أَدْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

Ва қолу йā айюҳа-с сāҳирудъу ланā Раббака би мā ъаҳида ъиндака иннанā ла муҳтадун. 49.

49. Ва гуфтанд: «Эй ҷодугар (олим), барои мо Парвардигори худро ба он ҷӣ бо ту аҳд кардааст, дуъо кун, ҳаройина, мо роҳёфтагонем».

Чун қавми саркаш анвои азобро муоина карданд ва боварӣ ҳосил карданд, ки омадани азоб барои онҳо ногузир будааст, ба ҳазрати Мӯсо (а) гуфтанд, ки эй соҳиру ҷодугар, ба сӯйи Парвардигорат дуъо кун, то ин балову азобро аз сари мо дур кунад. Зеро байни ту ва Парвардигорат аҳд аст ва ба ин азобҳо гирифторм шудани мо ба сабаби иҷобати дуъои туст. Агар азоб аз мо дур шавад, мо қавл медиҳем, ки ба ту имон меорем. Аз ин ҳарфи онҳо чунин бармеояд, ки ҳазрати Мӯсо (а)-ро ба хоҳири таҳқир кардан соҳир нагуфтаанд, зеро сеҳр дар замони онҳо мазмум (бад) ҳисобида намешуд. Бинобар ин, соҳир гуфтани онҳо маънои "Эй олим"-ро дошт. Яъне ба хоҳири иззату эҳтиром Мӯсо (а)-ро "эй соҳир" гуфта, хитоб намудаанд. Аз мазмуни ояти карим

маълум гардид, ки ҳар гоҳе ба азобе мубтало мешуданд, ваъдаи имон овардан медоданд ва чун азоб аз онҳо бардошта мешуд, аҳди худро фаромӯш карда, боз ба фиристодаи Худо хушунату душманӣ меварзиданд.

Тавре аз ояти зер маълум мешавад, ваъдахилофӣ одати зишт аст ва Худо ваъдахилофнро дӯст надорад.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

Фа ламма кашафнā њанҳуму-л-њазāба изāҳум янкусун. 50.

50. Пас, чун аз онҳо азобро дур кардем, ҳамон вақт онҳо аҳдро шикастанд.

Чуноне аз мазмуни оят ишора мешавад, ҳар гоҳе бо баракати дуъои Мӯсо (а) азоб аз онҳо бардошта мешуду осоиш меёфтанд, аҳде, ки ба расули Аллоҳ дода буданд, мешикастанд ва боз ба куфру исён рӯ меоварданд. Ин аст одати кофирон.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَبْقَوْمَ آلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ

الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

Ва нāдā Фиръавну фӣ қавмиҳи қола йā қавми алайса лӣ мулку Мисра ва ҳāзиҳи-л-анҳāру таҷрӣ мин таҳтӣ. А-фа лā тубсирун. 51.

51. Ва Фиръавн дар миёни қавми худ нидо карду гуфт: «Эй қавми ман, оё подшоҳии Миср ва ин ҷӯйҳо, ки аз зери қасри ман мераванд, аз они ман нест!? Оё намебинед?»

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾

Ам ана хайру-м мин ҳāза-л-лази ҳува маҳину-в ва лā якāду юбин. 52.

52. Не! Балки аз ин шахс ман беҳтарам, ки ӯ беиззат аст ва қариб нест, ки сухани бурро гӯяд.

Чун Фиръавн муъҷизаҳои ҳазрати Мӯсо (а)-ро дид, хавф бурд, ки агар қавмаш онҳоро бинад, аҷаб нест ҳама ба ӯ имон биёранд. Бинобар ин, сарварони қибтиёро назди худ хонду ба онҳо гуфт, ки оё Мисру шаҳрҳои тобеъи он ҳама мулки ман нест? Оё ин наҳру

ҷӯйборҳое, ки ҷориянд, аз зери қасру кӯшки ман намегузаранд? Магар бузургии маро намебинед? Шумо худ қиёс кунед, ман чӣ мулкери дар даст дораму Мӯсо чӣ мулкери? Оё ӯ метавонад бо ман баробарӣ варзад? Ў даъвои бартарӣ аз ман мекунад? Не! Ҳаргиз чунин нест. Ман хайру беҳтарам. Ў хору зору ҳақир аст. Ўро на ҷоҳ асту на молу на мансаб! Ў ҳатто қодир нест бо фасоҳат сухан гӯяд. Пас чунин шахс магар салоҳияти пайғамбарӣ дорад?

Фиръавни лаъин ба номи Мӯсо (а) бӯхтон зада, кӯшиш ба харҷ дод, ки дар назари мардум эътибори ӯ (с)-ро паст намояд. Забони он ҳазрат (а) уқда дошт, наметавонист озодона сухан гӯяд. Фиръавн ҳаминро василаи бартарияти худ донист. Баъдан бо дуъои ҳазрати Мӯсо (а) он уқда аз забонаш бардошта шуд. Фиръавн нутқи худро идома дода гуфт:

فَلَوْلَا أَلْقَىٰ عَلَيْهِ آسُورَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَأِكَةُ

Фа лав лā улқия љалайҳи асвиратум миғ заҳабин ав ҷāа маъаҳу-л-малāикату муқтаринин. 53.

53. Пас, чаро бар вай аз тилло даствонаҳо андохта нашуд? Ё чаро ҳамроҳи ӯ фариштагони сафбаста наомаданд?».

Одати Фиръавн он будааст, ки ҳар касеро ба маснади вазири ё дигар мансаб таъин менамудааст, ба дастҳои ӯ даствона, ба гарданаш тавқи тилло пӯшонид, гирди вай барои нишон додан гурӯҳеро давр мезанонидааст. Ин аз он гувоҳи медиҳад, ки шахси соҳиби вазифашуда назди Фиръавн небахту соҳиби рутбаи баланд ва иззату эҳтиром аст. Чун Мӯсо (а) барои даъвати Фиръавн ба сӯи яктопарастӣ назди ӯ омад, он лаъин аз рӯи дорой, молу мулк ва ҷоҳу ҷалол худро ба фиристодаи Аллоҳ қиёс намуда, аз итоъати ӯ (а) эътироз карду гуфт, ки агар Мӯсо ростгӯ бошад, пас чаро Парвардигори ӯ ба ӯ мулк намедиҳад? Чаро ба ӯ даствонаҳо наменӯшонад? Барои чӣ фариштагони сафкашидаро бо ӯ ҳамроҳ накард, то ӯро посбонӣ кунанд?

Бо чунин даъвоҳои ботил Фиръавн тавонист қавмашро аз пайравӣ намудан ба Мӯсо (а) боздорад. Бо суханронии худ ақли онҳоро рабуд. Қавмаш ба ӯ бовар карданд ва аз Мӯсо (а), чуноне ки оятҳои зер мефармояд, рӯйгардон шуданд.

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ، فَاطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِيقِينَ ﴿٥٤﴾

Фастахаффа қавмаху фа атобъух. Иннаҳум кану қавман фāсиқин. 54.

54. Пас, қавми худро (бо кадом роҳе) камақл сохт, пас, ўро итоъат карданд, ҳаройина, онҳо гурӯҳи фосиқ буданд.

Фиръавни лаъин то андозае ба гӯши қавми худ сафсатаҳо хонд, ки тавонист онҳоро аз роҳи ҳақ боздорад. Қавми ғафлатзада ба ӯ бовар карданду суханҳояшро пазируфтанд. Ин ба Фиръавн барои он ба осонӣ даст дод, ки онҳо аз Худо дур буда, дар фисқ ҳамто надоштанд. Табиист, ки ҳаракату суханони фосиқро шахси фосиқ дар навбати аввал тасдиқ мекунад. Ин буд, ки қавми фосиқ Фиръавни фосиқро лаббайк гуфтанду ба он ҷазое, ки барояшон тақдир шуда буд, наздик шуданд.

فَلَمَّا ءَاسَفُونَا اٰنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ اٰجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾

Фа ламмā āсафунантақамнā минҳум фа аграқнāҳум аҷмаъин. 55.

55. Пас, чун Моро ба хаши моварданд, аз онҳо интиқом кашидем (ғирифтем), пас, ҳамаи онҳоро гарқ сохтем.

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

Фа ҷаъалнāҳум салафа-в ва маъала-л лил āхирин. 56.

56. Пас, онҳоро пешгузаштагон ва барои ояндагон достони ибрат сохтем.

Аллоҳ таъоло мефармояд, ки Фиръавну тобеъонаш чунин корҳоро анҷом додаанд, ки ғазаби Парвардигорашонро овард. Аз ин боис онҳоро ба сахттарин навъи азоб, яъне ғарқ намудан чунон ҳалокаш сохт, ки касе аз онҳо зинда намонд. Маҳз ба тариқи ғарқ ҳалок намудани Фиръавну ҳамроҳони ӯ аз ҳикмат холӣ нест. Зеро Фиръавн бо бӯстонсарову наҳрҳои аз зери он ҷорӣ фаҳр карда, кибр меварзид. Аллоҳ таъоло ба ҳамон чизи дӯст медоштааш ўро ба ҳалокат расонид. Бо чунин сурат ба ҳалокат расидани Фиръавну қавмаш достони ибратбахше буд ва ҳамчун панду достони ҳушдордиҳанда барои ибрати ояндагон боқӣ монд.

﴿٥٧﴾ وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

✽ **Ва ламма 3урибабну Маряма ма3алан иза қавмука минҳу ясидадун. 57.**

57. Ва чун (дар Куръон) ба писари Марям масал зада шуд, ноогоҳони қавми ту аз ин масал наъраҳои хуше заданд.

وَقَالُوا ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ

﴿٥٨﴾ خَصِمُونَ

Ва қолӯ а-āлиҳатунā хайрун ам Ҳӯ. Мā 3арабуҳу лака иллā чадалā. Бал ҳум қавмун ҳасимун. 58.

58. Ва гуфтанд: «Оё маъбудони мо беҳтаранд ё ӯ?». Барои ту ин мисолро наоварданд, магар барои муҷодала, балки онҳо қавми хусуматкунандаанд.

Муфасссирони киром дар шарҳи ояти мазкур чунин маъноро ривоят кардаанд: Чун Расулulloҳ (с) аз сураи “Анбиё” ояти 98-ум, яъне **“Иннакум ва ма таъбудуна мин дуниллаҳи ҳасбу Ҷаҳаннам”** - (Албатта, шумо ва он чизеро, ки мепарастед аз ғайри Аллоҳ, ҳезуми Ҷаҳаннаманд ва шумо ҳам, барои парастии онҳо воридшавандаи Ҷаҳаннамед)-ро хонд, мушрикони нидо баланд карданд, ки агар шахсоне, ки ғайри Аллоҳро мепарастанд, худ ва чизҳои парастии кардашон дар нории Ҷаҳаннам бошанд, ин барои мо ва бутҳои мост, ё барои ҳама?

Расулulloҳ (с) гуфтаанд: “Ин барои шумо ва бутҳои шумо ва ҷамиъи онҳоест, ки чунин оиндоранд”. Ибни Забъара аз шунидани ин сухан гуфт: “Эй Муҳаммад, қасам ба Рабби Каъба, ки баъди ин сухани ту, ҳоло он ки ту ҳам ба инҳо эҳтиром намегузорӣ, байни мо ва ту хусумату душманӣ доимо боқӣ мемонад! Оё насоро Исо ибни Марямро, яҳудиҳо ҳазрати Узайрро ва ибни фалонӣ (яъне дигарон) фариштагонро мепарастанд, магар ин парастидашудаҳо дар нори Дӯзаханд? Агар ин пайғамбарамон ва фариштагон дар нор бошанд, мо ҳам розӣ ҳастем, ки мо бо бутҳоямон дар нор бошем!”. Пайғамбари Худо (с) барои посухи мушрикони интизори ваҳии илоҳӣ шуд. Мушрикони аз хомӯшӣ ихтиёр кардани ҳазрати Муҳаммад (с) гумон карданд, ки ӯ (с)-ро мулзам сохтанд. Аз шодӣ наъраҳо зада, хандаҳо карданд. Дарҳол ояте

нозил шуд, ки ақидаи мушрикони ботил месохт ва аз Ҷаҳаннам пайғамбарону фариштагонро истисно менамуд. Аз ҳамин сабаб аст, ки аз ҳазрати Исо (а) дар Қуръон дар хусуси ин мисоле ёфт шавад, дарҳол мушрикони қавми ту чор мезананд, ки оё худоҳои мо беҳтаранд, ё Исо ибни Марям. Ҳар вақто ӯ ба гуфти шумо дар нор бошад, бигзор мо ҳам, бо бутҳои худ дохили нор гардем. Локин инро аз рӯи ҳақиқатро ёфтан нагуфтаанд, балки ба хотири бо Муҳаммад (с) доимо дар ҷидол боқӣ монданашон мегуфтанд. Аллоҳ таъоло мефармояд, ки чунин қавм қавми иғвоангез ва хасмолудаву дар ботил фурӯ рафтагонанд. Инҳо ҳақро нодида мегиранд. Худро пирӯзгашта мепиндоранд. Барои Ибни Забъарию амсоли ӯ пӯшида нест, ки дар оят-"шумо ва (он чӣ) ибодат мекунад" омадааст. Наомада, ки "шумо ва шахсиро мепарастед." Калимаи "мо" дар гуфтор барои лояъқил (беақлон) истифода мешавад. Калимаи "ман" барои оқилон. Зери мафҳуми калимаи "мо" Исо ибни Марям (алайҳос-салом), ҳазрати Узайр (а) ва фариштагонро дар назар дошта нашудааст.

Ояти зер мақоми Исо (а)-ро тасдиқ мекунад.

إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

Ин ҳува иллā ъабдун анъамнā ъалайҳи ва ҷаъалнāху маъсала-л ли банī Исрōйл. 59.

59. Ибни Марям ба ҷуз бандае, ки барои ӯ пайғамбариро инъом кардем, (қаси дигаре) нест ва ўро барои бани Исроил нишона ва ибрате сохтем.

Он чӣ насоро дар ҳаққи ҳазрати Исо (а) меғӯянд ва ӯ (а)-ро парастииш мекунанд, дар ҳақиқат нодуруст аст. Ў (а) илоҳ нест ва ҳамчуноне насоро ақида доранд, писари Худо ҳам нест. Мисли дигар бандаҳо ӯ (а) ҳам, як бандаи Худост. Фазли ӯ (а) аз дигар бандаҳо дар ин аст, ки Аллоҳ таъоло ӯ (а)-ро ба Пайғамбарӣ баргузидааст. Магар дар ҳаққи чунин банда гуфта мешавад, ки ӯ ҳезуми Ҷаҳаннам аст? Ё ӯ (а)-ро чун илоҳ парастииш кардан равост? Оё Мо бандаи азизу муқаррабу мақбули даргоҳи илоҳро бо сангу ҷӯбе, ки мушрикони парастииш мекунанд, баробар сохтаем, ки онҳо бо Мо истеза мекунанд?

Дар давоми оят Аллоҳ таъоло меғӯяд, ки Мо Исо (а)-ро чун аломату ҳуҷҷату ибрати аҷиб барои Бани Исроил фиристодем, то қудрати Аллоҳ таъолоро дарк кунанду эътимод ҳосил кунанд, ки Аллоҳ таъоло чунин қудрате дорад, ки одамо бе падар халқ кунад. Чунон ки Одам (а)-ро бе падару модар ва Ҳаво (а)-ро бе

модар халқ карда буд. Бе падар ба дунё омадани Исо (а) барои ин набуд, ки ӯ (с)-ро илоҳ ё валади илоҳ гуфта, ибодат кунанд.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ تَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

**Ва лав наштау ла ҷаъалнā миғкум-м малāикатан
фи-л-арзи яхлуфун. 60.**

**60. Ва агар меҳостем, албатта, бадали шумо фариштагонро
меофаридем, ки дар Замин хилофат кунанд.**

Чунон ки дар сураи “Оли Имрон”, “Каҳф” ва “Моида” ишора рафтааст, баъзе аз нишонаҳои фариштагон дар вучуди Исо (а) дида мешуд, вале бо ин қадар сифатҳое, ки ӯ (а) дорад, нашоёд мардум ӯ (а)-ро парастид кунанд. Аллоҳ таъоло қодир аст, ки аз ҷинси худ инсонҳо инсонеро биофарад, ки ӯ фариштаҳу бошад. Ин ҳамчун ибрат барои инсонҳост. Ӯ таъоло бо қудрати комилаи Худ қодир аст кулли инсонҳоро ҳалок сохта, ҷои онҳо фариштагонро рӯи замин халифа таъин кунад.

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

**Ва иннаҳу ла ғилму-л ли-с-сāъати фа лā тамтарунна
биҳā ва-т-табиъун. Ҳāзā сирōту-м мустақим. 61.**

**61. Ва албатта, (омадани) ибни Марям барои (қариб шудани)
қиёмат нишона аст, пас, дар омадани қиёмат шак наёред! Ва
(бигӯ): «Маро пайравӣ кунед, роҳи рост ҳамин аст!»**

وَلَا يَصُدَّنْكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

**Ва лā ясудданнакуму-ш-шайтону иннаҳу лакум
ғадувву-м мубин. 62.**

**62. Ва шуморо шайтон (аз роҳи рост) бознадорад. Харойина, ӯ
барои шумо душмани ошкор аст».**

Зимни оятҳо омада, ки ҳазрати Исо (а) яке аз аломатҳои рӯзи қиёмат аст ва қиёмат, албатта, омаданист. Нузули Исо (а) аз нишонаҳои наздик омадани рӯзи қиёмат аст. Зеро Аллоҳ таъоло он ҳазрат (а)-ро андаке қабл аз вукӯи қиёмат аз осмон фуруд меорад. Набояд ҳеҷ кас дар омадани қиёмат шакку шубҳа дошта бошад. Агар биёсати ҳазрати Исо (а) бори аввал бо муъҷизаҳои барои ибрат гирифтани имон овардани бани Исроил бошад, бори

дувум ба замин оварданаш ба хоџири огоҳ сохтани башар аз наздик будани вуқӯи қиёмат аст.

Ай Муҳаммад (с), ба мардум бигӯ, ки ай мардум, тобеи хидоят ва шариъати ман шавед! Он чӣ шуморо даъват мекунам, он дини ҳақ асту роҳи мустақим. Дар шаъни Исо (а) аз Қуръон берун сухан мегӯед. Ба васвасаи шайтон худро гирифтор мекунад, ки ӯ шуморо аз роҳи рости ҳақ бозмедорад. Аз ӯ безорӣ бичӯед, зеро ӯ ошкоро душмани шумост. Магар васвасаҳои ҳамин шайтон набуд, ки ҳазрати Одам (а)-ро аз Ҷаннат берун карданд?

Дар ҳадисҳои мутавотир ривоят шуда, ки пайғамбари Худо (с) фармудаанд: «Ҳазрати Исо ибни Марям пеш аз вуқӯи қиёмат ба замин мефарояд ва чанд муддате, ки Аллоҳро маълум аст, дар рӯи замин ҳамчун имому подшоҳи одил боқӣ мемонад.» Аллоҳ донотар аст.

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ

بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

Ва ламма ҷаа Ёиса би-л-баййинати қола қад чиътукум би-л-ҳикмати ва ли убаййина лакум баъза-л-лазӣ тахталифуна фиҳи фа-т-такуллоҳа ва атиъун. 63.

63. Ва чун Исо бо нишонаҳои возеҳ омад, гуфт: «Батаҳқиқ, ба шумо суханони боҳикмат овардам ва барои шумо, баъзе он чиро ки дар он ихтилоф кардед, баён мекунам, пас, аз Аллоҳ битарсед ва маро итоъат кунед.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

Инналлоҳа Ҳува Раббӣ ва Раббукум фаъбудӯҳ. Ҳазза сироту-м мустақим. 64.

64. Ҳаройина, Аллоҳ - Ёст Парвардигори ман ва Парвардигори шумо, пас, Ёро бипарастед, ин аст роҳи рост».

Вақто ҳазрати Исо (а) ба сӯи қавми худ ҳамчун пайғамбар фиристода шуд, ӯ (а) бо муъҷизаҳои возеҳ ва бо амрҳои мувофиқ ба шаръи замони худ мукамал ҷиҳозонида шуда буд. Ё (а) ба мардум хитоб намуда гуфт, ки тақозои ҳикмати илоҳист, ки ман ба назди шумо фиристода шудам, он шариъатеро, ки ба ман Ё таъоло амр фармудааст, ба шумо меомӯзнам ва худ ҳуқуқ надорам

чизеро аз он кам ё илова кунам. Омадам ба он чӣ дар корҳои дин шумо ихтилоф доред, рӯшани андозам ва ҳақиқатро баён намоям. Ман ба шумо сари масъалаҳои динӣ ҳарф мезанам на дунявӣ. Омадам, то ба шумо баъзе аз чизҳои, ки дар дини Мӯсо (а) ҳаром ҳукм шуда буданд, ҳалол буданашро баён кунам. Ин мазмун дар сураи “Оли Имрон” ҳам омадааст. Шуморо бо иҷрои амри Парвардигор ва дури ҷустан аз он чӣ наҳй намудааст, амр мекунам. Аз Ӯ таъоло битарсед. Ҳар он чӣ ба шумо меғоям, аз он итоъат ба ҷо биёред. Дар ҳама сурату ҳол Аллоҳ Парвардигору маъбуд аст ва ҷуз Ӯ Парвардигори барҳақ нест. Ӯ Рабби ману Рабби шумост. Ибодатро холис танҳо барои Ӯ ба роҳ монед. Ману шумо ҳама бандагони Ӯ ҳастем. Биёед дар ибодати Худои ягона холисона бо ҳам бошем. Ин аст роҳи рост, он чунон роҳест, ки саранҷом ба сӯи Ҷаннати аъло мебарад. Таълими ҳазрати Исо (а) барои қавми худ аз ҳамин иборат буд, ки сароҳатан рубубияту маъбудияти Аллоҳи ягоноро равшану возеҳ баён кард. Ибодати Аллоҳи ягоноро, тарс аз Худоро ва итоъати расули Ӯро чун сиротал мустақим (роҳи рост) баҳо дод. Дар Қуръон ба такрор овардани чунин ақидаҳо ва ҳушдорҳо барои башар дарсу дастури беминнатест ба ҷуз ғоида зараре надоранд.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابٍ يَوْمٍ

Фахталафа-л аҳзāбу мим байниҳим. Фа вайлу-л лил лазун аламу мин ъазāби явмин алим. 65.

65. Пас, гурӯҳҳо аз ҳам ҷудо шуданд ва дар байни ҳеш бо ҳам ихтилоф карданд. Пас, вой барои касоне, ки зулм карданд аз азоби рӯзи дардовари қиёмат!

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Ҳал янъуруна илла-с сāъата ан таътияҳум бағтата-в ва ҳум лā яшъурун. 66.

66. Интизорӣ намекашанд, магар қиёматро, ки ба онҳо ногаҳон, дар ҳоле ки беҳабар бошанд, биёяд?

Аллоҳ таъоло фаъолияти ҳазрати Исо (а)-ро ба таври хос дар ин сура баён намудааст. Аммо он гумроҳон ба расули Аллоҳ тугён

намуда, ба гурӯҳҳо тақсим шуданд ва ҳар кадоме фикру ақидаи худро саҳеҳ исбот кардани шуда, далелҳои беасос меоранд. Ин оятҳо ҷавобгӯи оқибати кори онон аст, ки иншоаллоҳ, ин лаҳза шарҳи худро меёбанд: Фикри насоро нисбати Исо (а) чанд гурӯҳ буда, байни худ ихтилоф доранд. Баъзе мегӯянд "Исо (а) банда ва расули Аллоҳ аст" ва ин гурӯҳ ҳаққанд. Гурӯҳи дигар иддао доранд, ки "Исо (а) писари Худост" ва зумраи саввум чунин мепиндоранд, ки "Исо Аллоҳ аст", наъузубиллоҳ! Ақидаи дувуму савум ба шаъни Аллоҳ ва ҳам расули ӯ иснод меоранд ва ҳам таҳқирест ба номи Аллоҳи бузург. Зеро Аллоҳ таъоло олию акбар аст ва ӯ мислу монанд надорад. Гурӯҳи дувум ва севум ба ҷону нафси худ зулм карданд, зеро ақидаеро пеша гирифтанд, ки барои исботи ҳақиқати он ҳеҷ далели нақлию ақлий надоранд. Ҳамчунин он билкул хилофи таълимоти ҳуди Исо (а) аст. Пас, вой бар ҳоли чунин гумроҳшудагоне, ки бар нафсҳои худ зулм намуда, ба азоби чунин рӯзи аламуноку андӯҳангез гирифтор шуданд. Чун онҳо ба чунин даъвои ботил ва беасос аз олам реҳлат кунанд, рӯзи қиёмат подоши баде онҳоро интизор аст. Чун онҳо рӯйи рост таълимоти расули Худоро як сӯ гузошта, ба он пайравӣ накарданд, боз чӣ мехоҳанд? Магар танҳо дар сурате, ки онҳо беҳабар қиёмати суғро ё кубро ногаҳон қоим шаваду ба чашм бинанд ва беасосии ақидаашонро фаҳманд, баъд ба насиҳатҳои пайғамбарон бовар мекунанд? Бигзор чунин шавад, вале баъди қоим шудани қиёмат тавбаву тазарруъ дигар чӣ фоида дорад? Наход то ин андоза ғарқи дарёи гумроҳӣ бошанд, ки ин қадар панду ҳикмату ваъдаву ваъиди ин китоби самовӣ, яъне Қуръони маҷид дар онҳо таъсир надошта бошад? Ҳар касе ба китоби осмонӣ будани Қуръон имони комил дорад, онро дастури зиндагии худ медонад, ҳаргиз намегузорад, ки бовариаш то рӯзи Қиёмат коста шавад. Аллоҳ донотар аст.

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

**Ал-ахиллаъу явмаизим баъъзухум ли баъзин ъадуввун
илла-л-муттақин. 67.**

**67. Дар он рӯз дӯстон: баъзеи аз онҳо бо баъзе душман бошанд,
магар парҳезгорон (Худо тарсон),**

Рӯзи қиёмат чунин рӯзест, ки он дам ҳатто дӯстон аз якдигар дар фирор мешаванд, ки мабодо аз шумии ҷурму гуноҳи якдигар ба азоб гирифтор нашаванд. Ҳама таноби дӯстӣ он рӯз бурида мешавад. Ҳатто пушаймон ҳам мешаванд, ки чаро дар дунё ман ба шахси бадкор дӯстӣ доштам? Ӯ буд, ки ҳамроҳаш фалон гуноҳро

анҷом додам, ё ӯ буд, ки маро ба сӯйи гуноҳ тела медод. Аммо ин ҳама пушаймонӣ ва худро маломат кардан ва афсӯс хӯрдан дар он рӯз фоида надорад. Маълум мегардад, ки дӯстие, ки барои ризои Худо дар ин дунё ба роҳ монда мешавад, дар он рӯз ҳам, устувору идомадор боқӣ мемонад ва ҳеҷ пушаймониеро ба бор намеорад. Ин гуна дӯстиро муттақиён бархӯрдоранд, ки дар Қиёмат эътибору шарафи бузург доранд. Шодиву фараҳи онҳо интиҳо надорад, ки аз рӯйи ҳамдигар маҳрум нашуданд ва боз аз он хотир масруру рӯҳбаланд мегарданд, ки ба онҳо дар он рӯз чунин хитоб мешавад.

يَعْبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾

Йаъ баъди ла хавфунъ алайкуму-л-явма ва ла айтум таҳзанун. 68.

68. ки (гуфта шавад): «Эй бандагони Ман, имрӯз ҳеҷ тарсе бар шумо нест ва шумо андӯҳгин намешавед -

Ин нидои Аллоҳ таъоло ҳамчун хушхабар дар он рӯзи сахту душвор даррасад. Аллоҳ таъоло мегӯяд, ки ай бандагоне, ки ба Ману ба пайғамбарони Ман имон доштед ва дар ибодати худ содиқона бандагиро ба ҷо овардед, имрӯз барои шумо ҷои тарс нест ва он чӣ дар дунё доштед, барои шумо ин ҷо боиси андӯхатон намегардад. Аз даст рафтани дунё сабаби ранҷиши шумо намешавад.

Онҳое, ки зери ин хитоби Аллоҳ таъоло дар он рӯз қарор мегиранд, боз чунин сифатҳо доранд:

الَّذِينَ ءَامَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾

Ал-лазӣна аману би айәтинā ва кāну муслимӣн. 69.

69. ба ононе ки ба оятҳои Мо имон оварданд ва мусалмон буданд!».

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾

Удхулу-л-Ҷанната айтум ва азвāҷукум туҳбарун. 70.

70. (Гуфта мешавад:) «Шумо ва занони шумо шодгардонидашуда ба Биҳишт дароед!».

Шахсоне, ки дар дунё оятҳои китоби самовӣ, яъне Қуръонро тасдиқ намуда, ба ҳукму амру наҳйи Парвардигор таслим шуда, мусулмон шуданд, худро ба тоъати Аллоҳ таъоло муқайид

гардониданд, нидои фараҳбахшERO, ки дар ояти қаблӣ зикр ёфт, мешунаванд ва илова бар он ба онҳо гуфта мешавад, ки шумо бо ҳамроҳии занони муъминаатон ворида Биҳишт шавед ва аз неъматҳои он бархӯрдор гардед! Чунон хушҳол бошед, ки асари он дар чехраи шумо маълум бошад. Илова ба он чӣ гузашт, барои чунин шахсони саодатманд...

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ

وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾

Ютобу ғалайҳим би сихафи-м мин заҳаби-в ва акваб. Ва фиха ма таштаҳи-л-анфусу ва талаззу-л-аъюн. Ва айтум фиха ҳолидун. 71.

71. Бар онҳо табақҳои заррин (пур аз таъом) ва кӯзаҳо низ гардонида шавад ва дар Биҳишт он чӣ нафсҳо хоҳиш кунанд ва чашмҳо лаззат гирад, бошад ва шумо дар он ҷо ҷовидон бошед.

Шахсони номбаршуда вақто дохили Ҷаннат мешаванд, хидматгорион бо табақу косаҳо ва кӯзаҳои тиллогин ва пур аз таъомҳои гуногун ва шаробҳои рангоранг атрофи онҳо давр мезананду хизматро ба ҷо меоранд. Аз ин ҷост, ки дар мазмунӣ ҳадис ҳам омада, ки ҷаннатӣён аз зарфу ҷому лаълиҳои аз нуқраву тилло ба шаклҳои гуногун сохташуда таъом тановул меkunанд ва шароб менӯшанд. Дар ин дунё ин насиби ғайри муъминон ҳам бошад, аммо дар охират танҳо растагорион аз онҳо бархӯрдор мешаванд. Ҳамчунин дар Биҳишт ҳар чизе нафс хоҳиш дорад ва чашм лаззат мебарад, муҳайёст. Аммо беҳтарин неъмату беҳтарин лаззат дар охират расидан ба дидори Ҳақ субҳонаҳу ва таъолост.

Дар давоми оят Аллоҳ таъоло мефармояд, ки шахсоне, ки ба чунин сифатҳо мавсуф бошанд, ҷовидона дар Биҳишт боқӣ хоҳанд монд ва ҳаргиз аз он хориҷ нахоҳанд шуд. Албатта, ин ҳам ниҳоят неъматӣ бузургест, ки неъматҳои дунё чунин сифатҳоро надоранд.

Баъди он, ки ба биҳиштиён ин неъматҳо ато мешавад, боз ба онҳо гуфта мешавад:

وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾

Ва тилка-л-Ҷаннату-л латӣ уриштумӯҳа би ма кунтум таъмалун. 72.

72. Ва ин он Биҳишт аст, ки ба сабаби он чӣ амал мекардед, ба шумо мерос дода шуд.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾

Лакум фӣҳа фāкиҳатун каъирату-м минҳа таъкулун. 73.

73. Дар он ҷо меваи бисёр ҳаст, ки шумо аз он меҳӯред.

Ба ҷаннатиён гуфта мешавад, ки ин Биҳишти ҷовидон ба шумо дар ивази он амалҳои солеҳе, ки дар дунё анҷом додед, мерос дода шуд. Маълум мешавад, ки анҷоми амалҳои солеҳ боиси дарёфти ризои Аллоҳ таъоло ва василаи ворид шудан ба биҳишт шудааст. Яъне барои неъматҳои Ҷаннатро соҳиб шудан амалҳои солеҳу раҳмати Парвардигор лозим будааст.

Агар дохили Ҷаннат шудан ба раҳмату фазли Парвардигор вобаста бошад, аммо дараҷоту мартабаҳои он ба иҷро намудани амалҳои солеҳи ҳар банда вобаста аст. Дар мазмуни ҳадис омада, ки ҳеҷ касе нест, ки ўро манзили дар Ҷаннат ва манзили дар Ҷаҳаннам набошад. Кофир бошад, манзили муъминро аз Ҷаҳаннам мерос мебарад ва муъмин бошад, манзили кофирро аз Ҷаннат мерос мебарад.

Илова ба таъому шароб боз дар Биҳишт меваҳои гуногун бо мазаҳои ҳархела вучуд дорад, ки ҷаннатиён аз онҳо бо интихобу писанди худ тановул мекунанду лаззат мебаранд.

Худо кунад, ки мо ҳам соҳиби амалҳои солеҳ бошему шомили раҳмати Парвардигор шавем. Омин!

Ин ҷо зикри аҳли Ҷаннат поён ёфт, аҳволи гунаҳкорону бадбахтон дар оятҳои зер баён мешаванд.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾

Инна-л-мучримина фӣ ъазāби Ҷаҳаннама холидун. 74.

74. Ҳаройина, кофирон дар азоби Дӯзах ҷовидонанд.

لَا يُفْتَرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾

Лā юфаттару ъанҳум ва ҳум фӣҳи мублисун. 75.

75. Аз онҳо (азобро) сабук гардонида нашавад ва дар он азоб онҳо (аз наҷот) ноумед бошанд.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾

Ва ма ʒаламнāхум ва лāкин кāну ʁуму-ʒ-ʒолимīн. 76.

76. Ва Мо бар онҳо ситам накардем, валекин онҳо ба худ ситамгар буданд.

Баръакси ҷаннатиёне, ки онҳо муъмину парҳезгоранд, кофирони аз дунё бе нури имон рафта доимӣ ба азоби Ҷаҳаннам гирифтторанд, заррае азоби онҳо сабук карда намешавад. Акнун онҳо аз Ҳама навъи наҷотёбӣ ноумед ҳастанд. Ба онҳо аз ҳеҷ ҷиҳат кӯмаку ғамхорӣ расонида намешавад. Ҳар гуна азобе, ки ба онҳо мерасад, аз тарафи Мо (Аллоҳ таоло) зулм ҳисобида намешавад, зеро онҳо бар нафсҳои худ бо содир кардани гуноҳ ситам кардаанд ва ба ин натиҷа расиданд. Аллоҳ донотар аст.

وَنَادُوا يَمْلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَكِثُونَ ﴿٧٧﴾

Ва нāдав йā мāлику ли яқзи ʔалайнā Раббук. Қола иннакум-м мāкишун. 77.

77. Ва фарёд кунанд: «Эй молик, бояд Рабби ту бар мо ҳукми марг кунад!». Молик гӯяд: «Шумо ҳамеша бошандагонед!».

Ҷомеъаи кофирони ба азоб гирифтторшуда, ки сифаташон дар оятҳо қаблӣ гузашт, аз ин гуна азобҳо ба танг омада, аз худ безорӣ меҷӯянд ба такрор фарёд мезананд, ки эй зимомдори Дӯзах, ба мо на марг меояду на аз ин азоб раҳо меёбем, ту ба Парвардигори худ бигӯ якбора моро ба ҳалокат расонад, то аз ин ранҷу машаққат халос ёбем. Молики Дӯзах ин суоли онҳоро бе посух монда, баъди 1000 сол ба онҳо ҷавоб мегӯяд, ки фарёди шумо суде надорад. Шумо ҳаргиз наmemуред, ки аз азоб наҷот ёбед. Дӯзах ҷовидона бошишгоҳи шумост. Дар ҳамин асно аз сӯйи Аллоҳ таъоло боз ба онҳо ҷавоби саркӯбу дилкӯби дигаре мерасад.

لَقَدْ جِئْتُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَرِهُونَ ﴿٧٨﴾

Лақад ҷиьнāкум би-л ʔаққи ва лāкинна акʃаракум лил ʔаққи кāрихун. 78.

78. Ҳаройина, (ба воситаи пайгамбарон) дини ҳақро ба шумо овардем, валекин бешитари шумо сухани ростро бад донистед ва нарасандидед.

Аллоҳ таъоло ба ин чомаъаи кофири номбурда мефармояд, ки ай кофирон, дар ҳақиқат барои шумо ба василаи пайғамбарон дини ҳақро фиристода будем. Онҳо шариъати ин дини ҳақро, ки ҷавобгӯи ниёзмандиҳои шумо буд, ба шумо равшану возеҳ фаҳмониданд ва ба он шуморо даъват намуданд. Аммо шумо онро макруҳ донистед ва аз он рӯйгардон шудед, дини ҳаққи Аллоҳ ба шумо писанд наомад. Чун шумо дидед, ки дини ҳақ ба муқобили хоҳишоти нафсонии шумо таълим медиҳад, ҷоҳилона аз вай безорӣ ҷустед, аз Муҳаммад (с) ва аз Қуръон рӯ тофтеду ба онҳо душманӣ варзидед. Локин ҳар чӣ кардед, ба муқобили худ кардед. Акнун азоби Ҷаҳаннам сазои аъмоли (амалҳои) дар дунё содиркардаи шумост. Аз шумии шумо чанд нафари дигар ҳам думболи шумо рафтанд, ба ин балои беохир мубтало шуданд. Имрӯз бо ҳам ин азобро дар Ҷаҳаннам мекашед!

﴿٧٩﴾ أَمْ أَرْمَوْا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ

Ам абрамӯ амран фа иннā мубримун.79.

79. Оё кофирон (бар хилофи пайғамбар) тавтиае (тасмие)-ро маҳкам карда тавонистанд? Пас, ҳаройина, Мо (тадбири худро) маҳкамкунандагонем, (онҳо алайҳи ҷони Расул чизе карда наметавонанд.)

Кофирони Қурайш дар маҷлисоҳои худ "Дорул-нудвах" алайҳи расули Худо(с) тадбирҳо андешида, гуфтанд: «Ин Муҳаммад аз ғофилии мо таблиғоти худро хеле пеш бурд. Акнун маслиҳат он аст, ки ҳар касе аз хешу табораш ба ӯ имон меорад, бояд зери сарзанишу азоб қарор дода шавад. Ба шахсони аҷнабӣ, ки воридаи Макка мешаванд, фаҳмонида шаванд, ки ба Муҳаммад ҳамсухбат нагарданд».

Хулоса, онҳо монанди ин тадбирҳоро меандешиданд. Худованди таборак ва таъоло бо ояти мазкур дар муқобили онҳо мефармояд, ки оё ин мушрикони ба муқобили Расули Мо (с) ба тариқи ошкору ниҳон нақшаву тадбир меандешанд? Сирри тадбирҳои худро маҳкаму дар қайд нигоҳ медоранд? Мо албатта, дар ҳифзи Расули Худ (с) ва нобуд сохтани душманони ӯ (с) тадбирҳои маҳкам мебинем. Ҳақ бар ботил пирӯз хоҳад омад!

Ояти зерин давомдиҳандаи маънои ояти болост.

﴿٨٠﴾ أَمْ تَحْسِبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ

Ам яҳсабуна аннā лā насмаъу сиррахум ва наҷваҳум. Балā ва русулунā ладайҳим яктубун.80.

80. Оё мепиндоранд, ки Мо асрори онҳо ва машварати онҳоро намешунавем? Балки мешунавем ва фиристодагони Мо назди онҳоянду (кори онҳоро) менависанд.

Олими сирру валхафиёт (яъне Аллоҳ таъоло) фармудааст, ки оё мушрикони гумондоранд, ки ин нақшаҳои тарҳрезинамудаи онҳо барои Мо пинҳону махфӣ мемонад? Онҳо фикр мекунанд, ки Мо асрори ошкору ниҳони онҳоро намедонем? Боз он ҷоҳилон чунин ақида доранд, ки Мо он чӣ ошкор мегӯянд медонем, аммо чизеро, ки байни худ ба танҳои машварат мекунанд, хабар надорем? На! Балки ҳама ошкору ниҳонро мешунавему барои Мо маълум аст. Илова бар ин, назди онҳо фариштаҳои кироманкотибинро фиристодаем, ки ҳама амалҳои онҳоро китобат мекунанд ва рӯзи қиёмат чун ҳуҷҷат ба онҳо пешниҳод менамоянд.

Ривоят шудааст, ки ин оят дар ҳаққи Ахнас ибни Шурайқ ва Асвад бинни Абдуяғус нозил шуда, ки онҳо байни худ машварат орошанд ва Ахнас гуфт: “Оё аз суҳанони Муҳаммад маъно бардоштӣ, ки Аллоҳ таъоло ҳатто сирҳои моро медонистааст?” Дувум дар ҷавоб гуфт: «Маслиҳати ошкорои моро мешунавад, аммо аз сирҳои асрори мо огоҳӣ надорад.» Наъзузбиллоҳ, аз чунин ақидаҳои ботил.

Ояти зер ақидаи ботили мушриконро шадидан рад менамояд.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبْدِينَ

Қул ин кона ли-р-Раҳмани валадун фа ана аввалу-л-ъабидин.81.

81. Бигӯ: «Агар барои Худованд фарзанде бошад, пас, ман нахустин парстанда(-и Ӯ) бошам.

Кадам зулме аз ин бузургтар аст, ки барои Парвардигор фарзанд таъин мекунанд? Бинобар ин Аллоҳ таъоло ба ҳабиби Худ (с) фармуд, ки ай Расули Мо (с), бигӯ, ки Аллоҳ таъоло Воҳиду Аҳад аст. Ӯ чунон Зоте аст, ки на ҳамсар дораду на валад (фарзанд). Ӯ лам якул-лаҳу куфуван аҳад аст! Агар билфарз валад медошт, ҳурмати фарзанди Ӯ ҳам лозим меомад, зеро валад ҷузъи волид аст. Агар Раҳмон фарзанд медошт, ман аввалин нафаре мебудам, ки ўро мепарастидам. Аммо Аллоҳ таъоло аз зану фарзанд пок аст! Ба ин услуб Расулуллоҳ (с) ба шиддат ин ақидаи ботили мушриконро рад мекард. Зеро аз дигарон дида, барои расули Худо (с) сифату зоти Аллоҳ маълумтар буд. Ӯ олимтарини миёни мардум буд. Баъзе аҳли тафсир "ъобидин"-ро ба маънои "ҷоҳидин", яъне мункиршаванда шарҳ додаанд. Дар ин сурат

маънои оят чунин аст: “Ай мушрикони, агар шумо он худоеро мепарастед, ки ӯ зану фарзанду набераҳо дорад, ман инкоркунандаи чунин худоям. Ман Худоеро мепарастам, ки аз авлоду аҳфод (набераҳо) покиза аст.”

Дигар тавзеҳот ҳам дида мешавад, вале мо бо овардани ҳамин ва эзоҳи ояти зерин кифоя намудем.

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

**Субҳа́на Рабби-с-самāwāti ва-л-аръи Рабби-л Ёарши
ъамма ясифун.82.**

**82. Парвардигори осмонҳо ва Замин, Худованди Арш аз он чӣ
мушрикони баён мекунанд, пок аст».**

Ин оят ҳам, дар хусуси покӣ ва азамати Аллоҳ таъоло баҳс карда, мефармояд, ки он ақидае, ки мушрикони дар нисбати Аллоҳ таъоло доранд, беасос буда, ӯ таъоло аз чунин сифатҳо покиза аст. ӯ таъоло бузургу Парвардигори осмонҳо ва Замин ва Арши азим аст. Он чӣ кофирону мушрикони ба Зоти муқаддаси ӯ нисбат медиҳанду сифат мекунанд, билкул нодуруст аст. ӯ аз чунин сифатҳо пок аст. Ин мушрикони намехоҳанд имон биёранду Аллоҳро яккаву ягона донанд ва дар бозиҳои ақидавии худ машғул мешаванд. Аллоҳ таъоло бо ояти зер дар ин хусус фармудааст:

فَذَرَهُمْ خَوْضًا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ

**Фа зарҳум яхуъу ва яляъбу ҳатта юлақу явмаҳуму-л-
лаъи йуъадун. 83.**

**83. Пас, онҳоро бигзор, ки беҳудагӣ кунанд ва бозӣ кунанд, то ки
ба он рӯзи худ, ки онҳоро ваъда дода шудааст, бирасанд.**

Аллоҳ таъоло ба ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки бигзор кофирон ва мушрикони Макка дар ҷаҳл ва кифре, ки доранд боқӣ монанд. Ҳар чӣ ҳамоқату ёва мегӯянд, бигӯянд. Ба дарёи ботили худ амиқтар фурӯ раванд. Чун кӯдакон ба бозии худ машғул бошанд. Хоҳ нохоҳ ба он рӯзи пуртарсу ҳаросе, ки аввали он марг аст, рӯ ба рӯ меоянд. Он рӯзи Қиёмат хоҳанд донист, ки ҳолашон чӣ хел бад мешудаасту бозгашташон чӣ гуна нохуш будааст. Яъне дар он рӯз мукофоти ҳама рафтору гуфтори носазои худро хоҳанд дид. Барои Аллоҳро якто надонишонашон, барои ибодати мушриконашон, барои масхара намудани Расули Аллоҳ (с) ва дигар амалҳои бади худ ҷавоб хоҳанд гуфт.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌُ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

Ва Ҳува-л-лазӣ фи-с-самъи Илāху-в ва фи-л-арзӣ Илāх. Ва Ҳува-л-Ҳакӯму-л-Ъалӯм. 84.

84. Ва Ёст Он, ки ҳам дар Осмон фармонравост ва ҳам дар Замин фармонравост ва Ё боҳикмату доно аст.

Таърифу сифатҳои Аллоҳ таоло идома дорад, ба хоса мушрикони бояд бидонанд, ки Аллоҳ таоло чунон Зоте аст, ки ҳам маъбудии осмонҳоро он ҷӣ дар осмонҳост ва ҳам маъбудии Замину ҳамаи он ҷӣ дар Замин аст. Ба ибораи дигар дар осмонҳо ва Замин Зоти барҳаққу сазовори парастииш, бо ҳама сифоту зоти худ танҳо Аллоҳ таълоост. Ё шарик надорад ва ба шарике ниёзманд нест. Ё чуноне мушрикони ақидадоранд, набуда, аз ҳама гуна сифатҳои хилофӣ ваҳдоният пок аст. Тасарруфи тамоми олами боло ва поён дар ихтиёри Ёст. Танҳо Ё таъоло ба танҳогияш мустаҳиққи ибодат аст, на ғайри Ё. Ё фармонравою ҳама ашё дар назди Ё сарҳаму таслиманд. Ё таоло Зоте аст, ки тадбири тамоми махлуқоти худро чунон олимона ва ҳакимона анҷом медиҳад, ки дубора таъмиру такмил намехоҳанд, ба ислоҳу ғайри махлуқоти Худ беандоза олим аст. Ҳама он ҷӣ гуфта шуд, ба ваҳдонияти Ё далолат мекунад, зеро аз фарш то Арш ҳама мулки Ёст.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ

السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

Ва табарака-л-лазӣ лаҳу мулку-с-самъвāti ва-л-арзӣ ва mā байнаҳумā ва ъиндаҳу ъилму-с-сāъати ва илайҳи турҷаъун. 85.

85. Ва бисёр бобаракат аст Он, ки подшоҳии осмонҳо ва Замин ва он ҷӣ дар миёни ҳарду ҳаст, аз онӣ Ёст ва илми барпошавии (қиёми) қиёмат танҳо назди Ёст. Ва ба сӯи Ё бозгардонида мешавед.

Баёни сифатҳои Аллоҳ таъоло идома доранд. Ё таъоло, ки соҳиби Замину осмонҳо ва он ҷӣ дар ин ду ва миёни ин ду ҳаст. Ё таоло соҳиби бисёр бобаракату олию бузург аст. Яъне Ё холиқи тамоми коинот ва тасарруфкунандаи тамоми мавҷудоти ин коинот аст. Аллоҳ таъоло холиқи мутлақ буда, барои эҷоди махлуқи Худ ба ҳеҷ нусха ва ба ҳеҷ модда ва ғайра ниёз надорад. Илми вуқӯи

қиёмат танҳо назди ӯ маълум аст. Касе ҷуз ӯ солу моху соати аниқи қоим шудани қиёматро наредонад. Чун он рӯз биёяд, бозгашти тамоми халоиқ барои ҳисобу китоб танҳо ба сӯи ӯ хоҳад буд. Неку бад ҳама санҷида шуда, ба ҳар кас мувофиқи амалаш ҷазо ё мукофоти арзанда дода мешавад. Ҳамаи ин танҳо дар ихтиёри ӯст.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ

وَهُمْ يَعْلَمُونَ

**Ва лā ямлику-л-лазӯна ядъӯна миъ дӯниҳи-ш-шафъата
иллā маъ шаҳида би-л-ҳаққи ва ҳум яъламун. 86.**

**86. Ва ононе, ки ба ҷуз Аллоҳ дигар чизро парастии мекунад,
шафоъатро ихтиёр надоранд, магар касе, ки ба калимаи ҳақ
(тавҳид) гувоҳӣ дода бошад, дар ҳоле ки онҳо ба дил ин гувоҳиро
медонанд.**

Бояд мушрикони кушоду равшан бидонанд, ки ҳама он чизҳое, ки мепарастанду онҳоро наҷотдиҳандаи худ медонанд аз онҳо шафоъатро интизор мешаванд, мувофиқи мазмуни ин оят барояшон суде надоранд. Аллоҳ таъоло мефармояд, ки он чӣ мушрикони парастии мекунад, он молику соҳиби шафоъат шуда наметавонад, зеро ихтиёри шафоъат танҳо вобаста ба иродаи Аллоҳ таъолост. Бе изни ӯ кӣ метавонад ҷуръати шафоъат кунад? Шафоъаткунандаро танҳо Аллоҳ таъоло интихоб мекунад на банди. Шафоъат танҳо ба касе вогузор мешавад, ки ӯ ба ҳақ будани аҳкоми илоҳӣ шохидӣ дода бошад ва калимаи Исломо ба забон гуфта, онро ба дил тасдиқ карда бошад. Тасдиқаш бо илму бо сирату бо яқини дил буда, ба ҳама аслҳо имони маҳкам дошта бошад. Илова ба ин, он шахс бояд донанд, ки шафоъат танҳо бо изни Аллоҳ таъоло сурат мегирад. Шафоъатшавандагон ҳам, бояд дорои чунин сифатҳои зикршуда бошанд. Ба замми ин, Худованд бояд аз шафоъаткунандаву шафоъатшаванда розӣ буда, иҷозати шафоъат кардан ва шафоъат шудан диҳад. Чун мушрикони сангу ҷӯби бечону безабонро парастии мекунад ва онҳоро шафеъи худ медонанд, ба мазмуни ин оят чӣ меғӯянд? Мушриконе, ки ҳазрати Исо (а), ҳазрати Узайр (а) ва фариштагонро парастии карда, онҳоро фарзандони Худо медонистанд, чӣ хоҳанд гуфт? Дар ҳақиқат ба ин пайғамбарон иҷозати шафоъат дода мешавад, вале шафоъати онҳо танҳо барои муъминон аст, на барои мушрикони, ки худ онҳоро мепарастанданд. Зеро мушрикони ба Ҳақ шохидӣ

надоданд ва Аллоҳи ягонаро парастииш накарданд. Ҳоло он ки Исо (а), Узайр (а) ва фариштагон асло розӣ набуданд, ки ин мушрикони онҳоро чун Худоё писару духтари Худо гуфта, парастииш кунанд, балки онҳо аз чунин ибодаткунандагон безор буданду ҳастанд.

Хулоса, бутҳои бе ҷон калимаи ҳақро ба забон гуфтаю шоҳидӣ дода наметавонанд. Чунки онҳо забон надоранд ва дар дил яқин карда наметавонанд, зеро онҳо дил надоранд, ки парастандагони худро (мушрикони) шафоъат кунанд, чаро ба онҳо эътимод кунанд?

Пас, чӣ гуна бутҳоро иҷозати шафоъат дода мешудааст? Бе шак, бутону бутпарастон ҳезуми Ҷаҳаннаманд.

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِهِمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ

Ва лаин саалтаҳум-м ман халақаҳум ла яқулунналлоҳ. Фа аннā юъфақун. 87.

87. Ва агар аз онҳо бипурсӣ: Онҳо (шумо)-ро кӣ офарид?».

Ҳаройина гӯянд: «Аллоҳ (моро офаридааст)!». Пас, чӣ гуна (чаро) аз ибодати Ё баргардонида мешаванд?

Ай Муҳаммад(с), агар аз мушрикони пурсида шавад, ки шуморо кӣ халқ кард, мегӯянд: "Моро Аллоҳ халқ кард". Онҳо эътироф мекунанд, ки Аллоҳ дар ҳақиқат холиқ (Офаридгор) аст. Аммо тааҷҷубовар ин аст, ки ибодати ашёро мекунанд, ки на танҳо қудрати холиқият надоранд, балки берӯҳу беамаланд. Аҷоибот дар ин аст, ки чӣ гуна аз ибодати Раҳмон ба сӯи ибодати бутон мегарданд? Албатта, касе ба чунин сифат умр ба сар мебарад, яқинаш бод, ки ғутидаи ботлоқи ҷаҳлу гумроҳист. Чун Офаридгори тамоми ашё Аллоҳи ягона аст, чӣ сон дигаре (маҳлуқеро) мустаҳиққи ибодат қарор дода мешавад?

وَقِيلَ لَهُ يَرْبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ

Ва қилиҳи ӯ Рабби инна ҳаулāи қавму-л лā юъминун. 88.

88. Басо дуъои пайгамбар ин буд, ки: «Эй Парвардигори ман, албатта, ин мардум гурӯҳе ҳастанд, ки имон намеоранд».

فَأَصْفَح عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

Фасфаҳ ғанҳум ва қул салām. Фа савфа яъламун. 89.

89. Пас, (фармудем:) «Аз онҳо эъроз кун ва бигӯ «Салом!»». Пас, дар охир хоҳанд донист!

Баъд аз даъвату насихати пайдарпай намудан, мушрикони саркашу якрав, ҳазрати Муҳаммад (с) рӯ ба сӯйи Холиқи худ оварду илтиҷо кард, ки ай Парвардигори ман, ин ҷомеъа қавме ҳастанд саркашу ба худ ситамгар. Онҳо ба пайғамбарии ман ва китоби осмонӣ будани Қуръон имону тасдиқ надоранд!. Дар ҷавоби ин дуъои Расулуллоҳ (с) Аллоҳ таъоло ба Ў (с) гуфт, ки ай Муҳаммад (с), аз чунин шахсон то муддате рӯгардон бош ва онҳоро бубахшу ба ҳоли худашон бигзор. Чун онҳо бо Ту (с) муқовимат мекунанд, Ту (с) мисли онҳо чунин муомиларо пеш нагир. Дур нест, ки онҳо оқибати кори худро хоҳанд донист. Ба онҳо бо ибрози "салом" хайрбод гӯй!

Албатта, сухани Аллоҳ таъоло барои расули Худ (с) тасаллӣ ва барои мушрикон ваъид буд. Аз "Салом деҳ ба онҳо" иҷозати салом бар кофирон лозим намеояд, зеро ҳукми ин оят, яъне 89-ум бо ояти қитол (сураи "Бақара", ояти 191, 193, сураи "Аҳзоб" ояти 61) мансух (бекор) шудааст. Дар Тафсири Қуртабӣ ҳамин мазмун ҳам омадааст. Яъне "сафҳ" (бахшиш) бо "сайф" (шамшер) мансух гардид.

Поёни сураи «Зухруф». Ва лиллаҳил ҳамд.